

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- Danskfagligt arbejde med kanonlitteratur 7. - 9. klasse

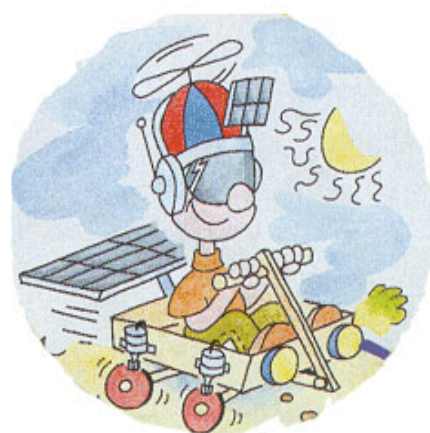
Lisbeth Alnor Christensen

Forlaget Hauboundervisning

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- Danskfagligt arbejde med
kanonlitteratur 7. - 9. klasse

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- Danskfagligt arbejde med
kanonlitteratur 7. - 9. klasse

Lisbeth Alnor Christensen

© Forlaget Hauboundervisning

3. udgave, 1. oplag 2025

Forlagsredaktion:
Ole Haubo Christensen

Foto, illustrationer og grafisk design:
Ole Haubo Christensen

Tegninger:

Lisbeth Alnor Christensen s 7

Nikolaj Kragelund s 2, 110

**Husk at indberette til Copydan, når du
printer, kopierer eller bruger bogen
eller sider herfra digitalt.
Det gør en stor forskel for forfatterne.**

ISBN 978-87-92761-94-1

Forlaget Hauboundervisning
Kærlodden 1
8320 Mårslet
Telefon: 20 45 89 36
info@hauboundervisning.dk
www.hauboundervisning.dk
www.haubo.net

Kanongode folkeviser salmer og digte

- danskfagligt arbejde
med kanonlitteratur
7. – 9. klasse

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Indhold

Forord	Side 6	Kong Salamon og Jørgen Hattemager	46
Folkeviser	7	Nu det lysner	48
Redselille og Vidervold	10	Biografi Martin Andersen Nexø	50
Elverhøj	12	Alene	51
Agnete og Havmanden	14	Kludesamlerens vise	52
Skriv selv folkeviser	17	Dagsang	54
Nationalsange	18	Biografi Johannes V. Jensen	56
Biografi Johannes Ewald	19	Konfirmationssang	57
Kong Kristian stod ved højen mast	20	Motorsang	58
Biografi Adam Oehensläger	21	Biografi Tom Kristensen	60
Der er et yndigt land	22	Min pibe	61
Lav selv en nationalsang	24	Folkeviser	62
Salmer	25	Optimisme	64
Biografi B. S. Ingemann	27	Biografi Tove Ditlevsen	65
Lysets engel går med glans	28	Eva	66
Biografi N. F. S. Grundtvig	29	De tyske soldater. Foråret 45	68
Den signede dag	30	Biografi Halfdan Rasmussen	70
Digte		Efter Bikini	71
Hjemve	32	Skabelsesberetningen	72
Biografi Steen Steensen Blicher	34	Noget om helte	74
'Sig nærmer tiden'	35	Biografi Cecil Bødker	76
Biografi H. C. Andersen	37	Tvang	77
'En digters sidste sang'	39	Øksen	78
'Det døende barn'	40	Biografi Benny Andersen	80
Realisme	42	Årstiderne	81
Biografi Henrik Pontoppidan	43	Mit liv som indvandrer	82
Den 4. februar	44	Biografi Klaus Rifbjerg	86
		darwin	87
		Og	88

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Arbejdsforslag til et digt om følelser	Side	90
Tekstarbejde digte		91
Fordybelse i kanondigte		92
Kulturkanon		93
Klassens egen kulturkanon		94

Lærervejledning

Bogens opbygning	95
Kanon i dansk litteratur	96
Hvorfor arbejde med kanonlitteratur?	97
Fælles Mål	98
At undervise i kanonlitteratur	99
Lyrik	100
Metodisk vejledning og baggrund	103

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Forord

'Kanongode folkeviser, salmer og digte 4' indeholder nogle af de bedste tekster af danske forfattere skrevet gennem de sidste 1000 år. De er vigtige bidrag til litteraturhistoriens vingesus.

Du kommer på rejse i tiden, hvor du mærker folkeviserne dryppe af blod og fornemmer troens beskyttende kappe i salmerne. Du ser romantikkens længsel efter lykke og harmoni. Du bliver inviteret til at forarges og samles til oprør sammen med realismens kamp mod undertrykkelse og dårlige sociale kår. Endelig bliver du i det tyvende århundredes

tekster inviteret til forundring og eftertanke om værdier og fremskridt.

Du må forberede dig på at skulle læse digte, der sætter sindet i bevægelse og kræver, at du arbejder med lyrik. I lyrikken skal vi nogle gange finde digtets dybere mening 'mellem linjerne'. Til gengæld bliver du beriget af mødet med forfattere, der har bidraget til dansk kulturs kanon indenfor litteratur. Forfattere der med tekster rejser debat og stiller spørgsmål til historie, samfund og vores liv.

God fornøjelse!

Lisbeth Alnor Christensen

Folkeviser

Digte ændrer sig og udvikler sig i takt med at samfundet udvikler sig. De tidligste former for digterisk udfoldelse på dansk, vi kender til, er folkeviser.

Folkeviser er sangtekster, som stammer fra middelalderen 1050-1500. Adelen brugte sangene til at danse kædedans til. Derfor kaldes de også danseviser eller ridderviser.

I starten af middelalderen kom nye skikke til Danmark fra Frankrig. Mænd og kvinder dansede med hinanden i hænderne i ring. En af danserne sang for, og alle andre sang med på omkvædet. Indtil da var dans tæt forbundet til religiøse udfoldelser. Med kædedansen blev dansen tæt forbundet med fornøjelse. Skikken bredte sig til hele norden, og på Færøerne har traditionen overlevet til i dag. Her danses kædedans og synges sange, som kan dateres helt tilbage til middelalderen.

Navnet folkeviser minder om folkeeventyr. Tidligere troede man, at folkeviserne ikke havde nogen forfatter, som det er tilfældet med folkeeventyrene. I dag ved vi, at det ikke er tilfældet. Folkeviserne har haft en forfatter. Forfat-

terne er dog gået i glemmebogen. Folkeviserne er blevet sunget gennem hundreder af år, indtil man langt senere har skrevet dem ned for at bevare dem. I dag findes en række viser, som oprindeligt har været ens. Gennem tiden har sprog og detaljer givet viserne variation.

Den kulturelle og politiske udvikling i 1800-tallet gav god grobund for opblomstring af nationalitetsfølelse. Kort før århundredeskiftet hærgede store brande København. Senere holdt Danmark med Frankrig i deres rivalisering med England og blev angrebet af englænderne i både 1801 og 1807. I 1813 gik staten bankrot, og året efter måtte Danmark efter fredsslutning mellem Frankrig og England afgive Norge til Sverige. Katastroferne gav grobund for nationalitetsfølelse og er mærkbar i den tids litteratur.

Eventyr, sagn, historiske minder og folkeviser vidner alt sammen om en svunden tid, som man mente rummede værdier, der var værd at finde frem og dyrke. Derfor indsamlede man folkeviserne og fik dem nedskrevet op gennem 1800-tallet. Mange af folkeviserne kom nu på skrift for første gang.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Mennesker i konflikt

Mennesker i konflikt og krise er godt stof. Det var det også i middelalderen. Folkeviserne handler om det, der er svært, vildt og uhyggeligt. Kærlighed, jalousi, hævn, drab og fortabelse. Folkeviserne fortæller gode og vigtige historier om, hvordan menneskets tanker og levevis var i middelalderen. Herudover har viserne ofte haft det formål at skabe sammenhold imod farer i naturen, overnaturlige væsner og skæbnens lunefuldhed.

Folkevisens opbygning

Formen på viserne er lyrisk, dvs. de er bygget op på samme måde som digte, men da deres indhold er direkte fortællende, kalder vi dem episke digte, som med et andet ord også kan kaldes ballader. De fortæller historier om store følelser og stemninger. Menneskene, som viserne handler om, er altid tydelige og meget viljefaste i deres karakter. Det gælder på godt og ondt. Ofte er der dialog i folkeviserne.

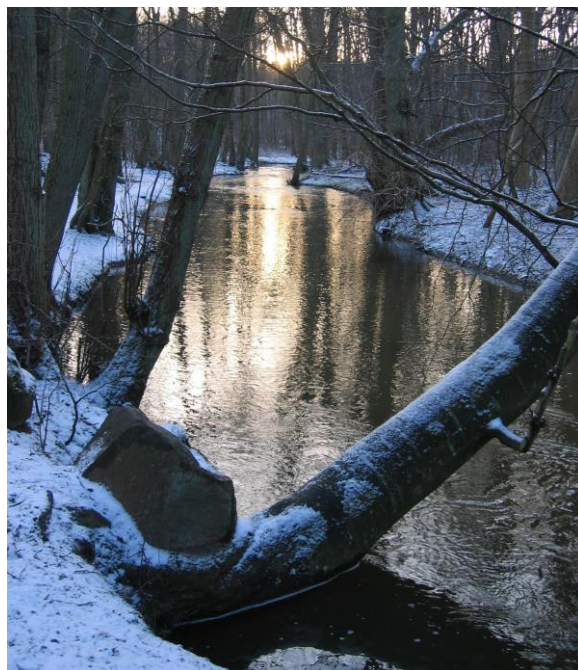
Alle folkeviser er bygget op efter samme princip:

- Der optræder enten 2-linjede eller 4-linjede strofer.
- Der er altid enderim. 1. og 2. verselinje eller 2. og 4. verselinje rimer.
- Der benyttes ofte bogstavrim.
- Omkvædet er placeret i slutningen af strofen eller mellem strofelinjerne.
- Nogle folkeviser har både omkvæd inde i strofen og i slutningen af strofen.
- Enkelte verselinjer kan gentages gennem hele visen for at opbygge spænding og øge opmærksomheden på netop den verselinjes betydning.

Folkeviserne kan grupperes efter deres indhold. De vigtigste grupper handler om:

- Historiske personer og begivenheder.
- Skæmteviser, der laver parodier over mennesketyper, hændelser eller andre folkeviser.
- Trylleviser, hvor mennesket møder de overnaturlige magter i naturen, fx væsener som elverpiger, åmænd, bjergfolk og lindorme. Det uforklarlige får gennem overnaturlige magter en forklaring. Trylleviser handler ligesom trylleeventyr, ofte om menneskets symbolske bro fra barn til voksen.
- Ridderviser, hvor menneskets store følelser er i sving. Kærlighed, jalousi, voldtægt og drab fylder os med spænding og lidenskab. Ridderviserne fortæller også om datidens etik og moral.

De største grupper af viser er trylleviser og ridderviser.

Trylleviser og overnaturlige væsner i folkeviser

I folkeviserne får det uforklarlige, fx pludselig opstået sygdom, ulykke, død og naturkatastrofer gennem overnaturlige væsner en forklaring. Især skal vi vogte os for elverpiger, der kendes på et hul i ryggen, havmanden, der har en fugtig skjorteflig og grønne øjne og lindormen, der er lang, som en kirke. Med overnaturlige evner lokker disse væsner mennesker til sig. De vil danse, tale og spise sammen med mennesker. Specielt mennesker, som står for at skulle giftes, at gå fra barndom til voksenliv, skal tage sig i agt for overnaturlige væsener. Overgangssituationer er altid farlige for mennesket.

Lov og orden i middelalderen

Når en forbrydelse var sket, kunne den slægt, der var forurettet, få oprejsning ved at hævne forbrydelsen og begå selvtægt. Fx kunne en slægt hævne et drab ved at dræbe et medlem af den slægt, der havde begået drabet. Derved fik den forurettede slægt oprejsning, og den anklagede slægt fik sin straf.

En anden mulighed var at mødes på landsbytinget, den tids domstol, hvor sagen blev diskuteret og fremlagt. Hvis elleve slægtninge eller naboer kunne aflægge ed på, at den anklagede var uskyldig, slap den anklagede for straf. I folkeviserne kan vi læse om mange tilfælde af hævn og selvtægt.

Jyske Lov fra 1241 indeholder Landskabslovene. De skulle forhindre selvtægt, hævn og blodsudgydelser mellem slægterne. Her står skrevet, at det er kongen og landets høvdinges hverv at overvåge domme, og manddrab blev dømt med bøder og ikke med hævn. Når dommen lød på dødsstraf, skulle dommen udføres af en af kongens mænd.

I tilfælde af utroskab var selvtægt den mest brugte metode til at få oprejsning for ærekrænkelsen. Ægtemanden og elskeren udfordrede hinanden til tvekamp.

Ifølge Landskabslovene var kvinden umyndig. Hun kunne ikke selv bestemme, hvem hun ville giftes med. Det afgjorde slægten og først og fremmest hendes far. Kvinder havde ingen arveret, og kun yderst sjældent kunne hun selv bestemme sin ægtemand eller få del i slægtens jord. Netop kvindens retsstilling og hendes manglende retslige indflydelse på valg af ægtefælle var godt stof i mange folkeviser.

Kulturarven

Folkeviserne fortæller en vigtig del af vores kulturarv og er spændende og udfordrende at arbejde med.

Når vi arbejder med folkeviser, er det vigtigt at nå frem til en forståelse af indholdet. For at kunne forstå gamle folkeviser på folkevisens egne præmisser, må vi:

- Arbejde med sproget, og de svære og sære gamle ord.
- Tiden.
- Normerne.
- Lovgivningen.
- Menneskets tro på den tid.
- Folkevisen som genre.

Først da kan vi komme frem til folkevisens betydning for dens egen tid og dens betydning for vores tid.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Redselille og Vidervold

1. Redselille og hendes kjær moder,
de træder guldvæven de hårde.

- Å ja ja! -

De træder guldvæven den hårde

2. Redselille hun træder guldvæven så hårdt,
så mælken den ud af brysterne sprang.

3. Og moderen talte til datteren sin:
'Hvi rinder der mælk af brysterne din?'

4. 'Det er ikke mælk, eder syntes hun så:
det er den mjød, jeg drak i går.'

5. Hun smak Redselille paa hvideren kind:
'Hvorfor vil du lyve for kjær moder din?'

6. Mjøden er brun, men mælken er hvid,
de er ikke nær hinanden lig.'

7. 'Det gør ingen gode at dølgge for dig:
Vidervold han haver lokket mig.'

8. 'Og haver Hr. Vidervold forlokket dig,
så haver du ej længer kjær moder i mig.

9. Da vil jeg lade ham hænge,
og dig ud af landet bortsende.'

10. Redselille kaster om sig sin kåbe så blå,
så ganger hun hen, hvor Hr. Vidervold lå.

11. Hun banked på døren med fingrene små:
'Stat op, Vidervold, tag låsen fra!'

12. 'Er du Redselille, allerkæreste min,
så gerne står jeg op og lukker dig ind.'

13. 'Vidervold, Vidervold! min moder er vred,
hun vil mig hverken høre eller se.

14. Hun vil lade dig hænge,
og mig ud af landet bortsende.'

15. 'Slet ikke så vil jeg hænge for dig,
ej heller skal du af landet for mig.

16. Du samler alt dit røde guld i skrin,
imedens jeg sadler gråangeren min!'

17. Han rev hendes skørt i fire stykker små,
dem bandt han på hestens ben at gå på.

18. Han løfted Redselille til højen hest,
så red de af gårde, som de kunne bedst.

19. De red så lettelig over dens gård,
så de kunde ej høre hans hestetråd.

20. De red så lettelig over den gade,
så de kunde ej høre den gestes plade.

21. Han red så lettelig over den bro,
så de kunde ej høre den hestes sko.

22. Og der de kom udi grønne lund,
da lysted Redselille at hvile en stund.

23. Og der de kom i fageren eng,
da lysted Redselille at rede en seng.

24. 'Jeg får så ondt i begge mine sider,
så jeg kan hverken gå eller ride.'

25. Hr Vidervold breder ud sin kappe så blå,
Redselille sig agter at hvile der på.

26. 'Min Moder hun havde vel kvinderne fem:
Krist give, jeg havde den ringeste af dem!'

27. 'Du binder et klæde for øjnene mine!
så vil jeg hjælpe dig, som var jeg en kvinde.'

28. 'Før manden skulde vide af kvindens nød,
langt hellere vil jeg ligge i engen død.

29. For oven det bjerg der ligger et slot:
der havde jeg døjet både ondt og godt.

30. For neden det slot der ligger en bro:
der havde jeg slidt både strømper og sko.

31. Alt under den bro der rinder en strøm:
Krist give, jeg havde en drik ud af den!'

32. Hr Vidervold var altid sin kæreste tro:
han hentede hende vand i hendes sølvspændte sko.

33. Og da han kom alt til den bro,
da hørte han den nattergal lifligt at slå.

34. Og da han kom til den grønne strand,
da sad der en nattergal i træet og sang.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

35. 'Redselille hun ligger i grønne eng død,
med to små sønner ud i hendes skød.'

36. Krist give, jeg vidste, om din tale var sand!
så vilde jeg mig drukne i dette vand.'

37. Da Hr Vidervold kom i grønne eng,
da var det jo sandt, som den nattergal sang.

38. Redselille hun ligger i lunden så rød,
med to små sønner udi hendes skød.

39. Så grov han en grav så dyb og så lang,
der gjorde han hendes kirkegang.

40. Han grov en grav både dyb og bred,
og lagde Redselil og hendes sønner ned.

41. Han tog Redselille med bløderen hånd,
og lagde hende udi graven så kold.

42. Han satte sit sværd så hart imod sten,
og det gjorde ham udi hans hjerte men.

43. Han satte sit sværd så hart imod jord,
og det rykte ham udi hans hjerterod.

44. I røde Rosens lund ligger fire lig,
deres sjæle de hviler i himmerig.
- Å ja ja! -
Deres sjæle de hviler i himmerig.

Arbejdsforslag til Redselille og Vidervold

1. Lav en tidslinje over handlingsforløbet i visen.
Noter de vigtigste begivenheder.
2. Forklar hvad problemet er for henholdsvis moderen og Redselille og Vidervold.
3. Fortæl om kvindens retsstilling på folkevisens tid.
Forestil dig at visens historie fandt sted i dag: En ung pige bliver gravid med en mand, hun selv har valgt. Hvad ville der ske med hende? Og med ham?
Hvad vil hendes (og hans) familie sige? Dit svar vil være afhængig af, hvordan hendes opdragelse og kultur er. Beskriv også dette i din besvarelse.
4. Skriv en dagbogsside om forløbet den dag hvor Redselille flygter sammen med sin kæreste Vidervold. Du bestemmer selv, om du vil skrive ud fra moderens, Redselille eller Vidervolds synsvinkel.
5. Hvilken slags folkeviser er 'Redselille og Vidervold'?
Begrund med eksempler fra teksten.
6. Karakteriser personerne. Beskriv deres karaktertræk med eksempler fra visen.

Dagbogsgenren

Dagbogsgenren beskriver tanker, om det der er sket, og det der kan komme til at ske. Ofte fortæller man sin dagbog personlige og private oplevelser, man ikke vil fortælle til andre. Dagbogen kan være personificeret, fx ved at skrive 'Kære Dagbog. Nu vil jeg fortælle dig.....'

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Elverhøj

1. Jeg lagde mit hoved til Elverhøj,
mine øjne de finde en dvale;
der kom gangendes to jomfruer ud,
de vilde gerne med mig tale.
- Siden jeg hende først så. -

2. Den ene klapped mig ved hviden kind,
den anden hvisked mig i øre:
'Du stat op, favren ungersvend,
om du vilt dansen røre.

3. Vågn op, favren ungersvend,
om du vilt dansen røre;
mine jomfruer skulle fore dig kvæde
det fejreste, dig lyster at høre.'

4. Den ene begyndte en vise at kvæde
så favrt over alle kvinde:
striden strøm den stiltens derved,
som førre var vant at rinde.

5. Striden strøm den stiltens derved,
som førre var vant at rinde;
de liden småfisk, i floden svam,
de legte med deres finne.

6. De liden småfisk, der i floden var,
de legte med deres finne;
de loden småfugle, på kvisten sad,
de fælde deres sang for hende.

7. 'Hør du, favren ungersvend,
og vilt du hos os blive,
da vil vi kende din bog og rune,
dertil at læse og skrive.

8. Jeg vil lære dig bjørnen at binde
og bassen op til eg;
Dragen med sit møgle guld
skal rømme af land for dig.'

9. De dansed ud, og de dansed ind,
alt i den elverfærd;
alt sad jeg fattig ungersvend
og støtte mig ved mit sværd.

10. 'Hør du, favren ungersvend,
vilt du ikke med os tale,
da skal sværd og hvassen kniv
lægge dit hjerte i dvale.'

11. Havde Gud ikke gjort min lykke så god,
at hanen havde slaget sin vinge,
vist havde jeg bleven i Elverhøj
alt hos de elverkvinde.

12. Det råder jeg hver dannis svend,
som ride vil til Hove:
han rider sig ikke til Elverhøj
og lægger sig der at sove.
- Siden jeg hende først så -

Arbejdsforslag til Elverhøj

1. Fortæl kort hvad visen handler om. Hvem møder jeg-personen, hvad vil de ham, og hvordan kommer han ud af trolddommen?
2. Lav en tidslinje over handlingen i visen.
Noter de vigtigste begivenheder på linjen.
3. Elverhøj er en trylleverse. Hvor kan du se det i visen?
4. Hvilken farlig situation er fortælleren i?
5. Hvilke ord og gaver lokker elverpigerne fortælleren med?
6. Hvilke ord og trusler kommer elverpigerne med?
7. Tegn elverpigernes dans og skriv fem sætninger, der henvender sig til den unge mand.
Sætningerne skal alle starte med 'Du....'. Fx 'Du skal danse med os.'
8. Jeg-personen er glad for at komme fri af trolddommen.
Han giver andre danske mænd et godt råd? Hvad går rådet ud på?

Agnete og Havmanden

Folkevisen 'Agnete og Havmanden' handler både om kærlighed og om farerne ved overnaturlige væsner.

Agnete og havmandens kærlighed er svær, da hun har forelsket sig i en fra en anden verden. Hun følger sit hjerte og følger med havmanden ned på havets bund. Her føder hun otte børn, men savner livet på jorden og tager tilbage.

Dilemmaet i valget mellem havmanden og det jordiske liv er stort. I denne udgave af sangen vælger Agnete det jordiske liv. Men i andre udgaver af sangen kan hun ikke vælge, men må leve i tvivl og med ulykkelig kærlighed resten af sit liv. Dette er en klassisk kærlighedshistorie om svær kærlighed.

Agnete og Havmanden

1. Agnete, hun ganger på Højelands bro,
og op kom den havmand fra bølgen den blå.
- Hå, hå, hå!
og op kom den havmand fra bølgen den blå.
2. Hans hår det var som det pureste guld,
hans øjne de vare så frydefuld.
3. 'Og hør du, Agnete, så fager og så fin!
og vil du nu være allerkæresten min?'
4. 'O, ja såmænd, det vil jeg så,
når du tager mig med under bølgen den blå.'
5. Han stopped hendes øren, han stopped hendes mund,
så førte han hende til havsens bund.
6. Der var de tilsammen i otte år,
syv sønner hun da ved den havmand får.
7. Agnete, hun sad ved vuggen og sang,
da hørte hun de engelske klokker, de klang.
8. Agnete, hun ganger for den havmand at stå:
'Og må jeg mig en gang til kirke gå?'
9. 'O, ja såmænd, det må du så,
når du kommer hjem igen til børnene små.'
10. 'Men når du kommer på kirkegulv,
så må du ej gå ind til din moder i stol.'
11. 'Når præsten han nævner den høje,
da må du dig ikke nedbøje.'
12. Han stopped hendes øren, han lukte hendes mund,
så førte han hende til Engellands grund.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

13. Men der hun nu kom på kirkegulv,
Agnete gik ind til sin moder i stol.
14. Da præsten han nævned den høje,
hun monne sig dybt nedbøje.
15. 'Agnete! Agnete! kær datter så blid!
hvor haver du været så lang en tid?'
16. 'På havsens bund der stander min bo,
dér haver jeg givet den havmand min tro.'
17. 'Og sønnerne syv jeg haver ham født,
den ottende er så liden en mø.'
18. 'Og hør du, Agnete, kær datter min:
og hvad gav han dig for æren dig?'
19. 'Han gav mig det røde guldbånd,
der findes ikke bedre om dronningens hånd.
20. Han gav mig et par guldspændte sko,
der findes ikke bedre på dronningens fod.
21. Og han gav mig en harpe af guld,
at jeg skulle spille på, når jeg var sorrigfuld.
22. Men nu vil jeg blive på grønneste grund,
og aldrig vil jeg mere til havsens bund.'
23. Den havmand han gjorde en vej så bred,
fra stranden op til kirkegårdens sten.
24. Den havmand han tren ad kirkedøren ind,
og alle de små billeder de vendte sig omkring.
25. Hans hår det var som det pureste guld,
hans øjne de vare så tårefuld.
26. 'Agnete, Agnete! kom til havet med mig,
for dine små børn de længes efter dig.'
27. 'Ja, lad dem længes, mens de længes vil!
dem kommer jeg aldrig mere til.'
28. 'Og, tænk på de store! og tænk på de små!
og mest på den lille, som i vuggen lå.'
29. 'Nej, aldrig vil jeg tænke på store eller små
og mindst på den lille, som i vuggen lå.
- Hå, hå, hå!
og mindst på den lille, som i vuggen lå.'

Arbejdsforslag til Agnete og Havmanden

1. Lav en tegneserie med tre billeder, der indeholder:
 - Mødet mellem Agnete og havmanden.
 - Livet på havmandens slot.
 - Slutscenen.
2. Lav et ganske kort referat af folkevisen, som tekst til din tegneserie.
3. Sammenlign visen med folkeeventyr. Hvilke genretræk er ens?
4. Hvad lover Agnete ikke at gøre på jorden?
Hvad frelser hende fra trolddommen?
5. Karakteriser Agnete ud fra havmandens synsvinkel, ved at sætte ord på hendes væremåde. Læg speciel vægt på betydningen og din tolkning af hendes 'hå, hå, hå' i omkvædet.
6. Karakteriser Agnete ud fra Agnetes mors synsvinkel.
7. Hvad synes du om havmandens handlinger?
8. Hvad synes du om Agnetes handlinger?
9. Nævn steder i vores tid, hvor kærlighed kan være svær eller umulig mellem forskellige mennesker.
10. Omskriv Agnete og havmanden til et eventyr.
Brug din viden om eventyr og følg genrekravene for eventyr.

Brug dine notater fra opgave 3.
Du kan vælge at skrive dit eventyr, så det foregår i vores tid eller på eventyrenes tid. Giv dit eventyr en passende titel.

Agnete og Havmanden, Århus

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Skriv selv folkeviser

Du kan vælge at arbejde alene eller sammen med en makker om at skrive en folkeviser. Folkeviser og folkeeventyr har mange fælles træk. Brug din viden om folkeeventyr i arbejdet med at skrive en folkeviser.

Husk at alle folkeviser er bygget op efter samme princip:

- Der optræder 2-linjede eller 4-linjede strofer.
- Der er altid enderim, hvor 1. og 2. verselinje eller 2. og 4. verselinje rimer.
- Der benyttes ofte bogstavrim.
- Omkvædet er placeret i slutningen eller mellem strofelinjerne.
- Nogle folkeviser har både omkvæd inde i strofen og i slutningen af strofen.
- Enkelte strofelinjer kan gentages for at opbygge spænding og opmærksomhed.

Som inspiration er det godt at lytte til et stykke musik, som udtrykker store drømme og følelser. Fx Edward Griegs 'Peer Gynt Suite No. 1. opus 39: Morgenstemning.' Læs selv eller lad din lærer læse et folkeeventyr op.

1. Omskriv handlingen fra det læste folkeeventyr til en folkeviser, hvor du bruger principperne for folkevisens opbygning.
2. Illustrer folkevisen.
3. Øv dig/jer på at læse folkevisen op. Leg med rytmen. Læs fx op i kor. Sæt rytme på med klap eller rytmeinstrumenter.

Nationalsange

En nationalsang er et musikalsk symbol på en nation. Tekst og melodi fortæller om landets opfattelse af sig selv og klinger på en måde, så det vækker nationale følelser hos befolkningen.

Nationalsange bruges ofte ved officielle lejligheder, fx sportsbegivenheder eller ved arrangementer, hvor kongehuset deltager.

Der findes tre store grupper af nationalsange:

- Kongehyldester.
- Krigeriske sange.
- Romantiske hyldester til landet.

I Danmark har vi to nationalsange, som begge bruges ved nationale lejligheder. 'Kong Kristian stod ved højen mast', er skrevet af digteren Johannes Ewald i 1778. 'Det er et yndigt land' er skrevet af Adam Oehlensläger i 1819. Hvilken der er den mest rigtige nationalsang, kan der ikke svares på.

Sangene bliver brugt til forskellige lejligheder. 'Kong Kristian stod ved højen mast' bliver oftest brugt ved royale begivenheder, og 'Det er et yndigt land' benyttes oftest ved sportsbegivenheder.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Johannes Ewald

Johannes Ewald (1743-1781) var søn af en københavnsk præst. Faderen døde, da han var 11 år gammel, hvorefter han blev sat i latinskole i Slesvig. Efter studentereksamen herfra startede han på at læse til præst i København. Udlært som præst begyndte han at digte, og i sit kun 37 år lange liv nåede han at skrive 90 salmer og digte.

På den tid Johannes Ewald skrev, var det svært at forsørge sig som digter.

Store dele af forfatterskabets produktion var bestillingsarbejde. Derfor ser vi i Ewalds produktion mange digte til adelen, kongehuset og personlige venner. Efter Johannes Ewalds død blev produktioner fra skrivebordsskuffen også udgivet. Disse digte indeholder samfundskritik og ironi og er eksperimenterende i sit udtryk. Johannes Ewald begynder som en af de første at skrive i jeg-form.

Marselisborg Slot, Århus

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kong Kristian stod ved højen mast

Tekst: Johannes Ewald, 1779

Kong Kristian stod ved højen mast
i røg og damp.
Hans væрге hamrede så fast,
at gotens hjælm og hjerne brast.
Da sank hvert fjendtligt spejl og mast
i røg og damp.
Fly, skreg de, fly, hvad flygte kan!
hvo står for Danmarks Kristian,
hvo står for Danmarks Kristian, i kamp?

Niels Juel gav agt på stormens brag:
Nu er det tid!
Han hejsede det røde flag
og slog på fjenden slag i slag.
Da skreg de højt blandt stormens brag:
Nu er det tid!
Fly, skreg de, hver, som ved et skjul!
hvo kan bestå mod Danmarks Juel,
hvo kan bestå mod Danmarks Juel, i
strid?

O, Nordhav! glimt af Wessel brød
din mørke sky!
Da ty'de kæmper til dit skød,
thi med ham lynte skræk og død.
Fra vallen hørtes vrål, som brød
den tykke sky:
Fra Danmark lyner Tordenskjold.
Hver give sig i himlens vold,
hver give sig i himlens vold, og fly!

Du danskes vej til ros og magt,
sortladne hav!
Modtag din ven, som uforsagt
tør møde faren med foragt,
så stolt som du mod stormens magt,
sortladne hav!
Og rask igennem larm og spil
og kamp og sejer før mig til,
og kamp og sejer før mig til, min grav!

Arbejdsforslag til 'Kong Kristian stod ved højen mast'

1. Læs 'Kong Kristian stod ved højen mast'. Hvilken gruppe af nationalsange tilhører den? Er det en kongehyldest, en krigerisk sang, eller er det en romantisk hyldest til Danmark?
2. Undersøg hvilke historiske begivenheder sangen henviser til.
3. Hvilken stemning er der i sangen?
4. Sammenligning med Adam Oehlenschlägers 'Det er et yndigt land'
Find ligheder og forskelle.
Begrund med henvisninger til teksten.

Biografi Adam Oehlenschläger

Adam Oehlenschläger (1779-1850) voksede op på Frederiksberg, hvor faderen var slotsforvalter på Frederiksberg Slot. Da Adam Oehlenschläger var færdig med skolen, ønskede faderen, at han gik i lære som købmand. Læretiden holdt dog kun én dag. Herefter startede han på Det Kongelige Teater, hvor han kom i kontakt med berømtheder og spændende mennesker, som var med til at præge datidens samfund. Her lærte han bl.a. brødrene Anders Sandø Ørsted og H. C. Ørsted at kende. H. C. Ørsted kom til at spille en vigtig rolle i udviklingen af naturvidenskaben, da han påviste elektromagnetismen.

Adam Oehlenschläger blev ikke skuespiller men startede i stedet på forberedelsesstudiet til jurastudiet. Allerede det første år vandt han sølvmedalje i en prisbelønnet opgave, om hvordan den nordiske mytologi kunne bruges i digtningen.

Gennem hele forfatterskabet var Oehlenschläger inspireret af nordisk mytologi.

Adam Oehlenschläger skriver i den periode af litteraturhistorien, som kaldes 'den tidlige romantik', hvor 'universalromantikken' har sin storhedstid. Tankerne var, at universet var gennemstrømmet af en guddommelig kraft, som var i alt og over alt. Man kaldte det 'ånden i naturen' eller 'organismetanken'. Alt har en fælles ånd, som: slumrer i stenen, drømmer i planterne, vågner i dyret og bliver bevidst i mennesket for endelig at blive udløst i geniet. Geniet var forfatteren, da han var i besiddelse af redskabet, skrivet, til at fortælle om sammenhænge i verden.

I 1802 blev Adam Oehlenschläger præsenteret for principperne bag organismetanken af filosofen Henrich Steffen. Herefter hengav han sig fuldt ud til digtningen.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Der er et yndigt land

Adam Oehlenschläger, 1819

Der er et yndigt land,
det står med brede bøge
nær saltens østerstrand;
det bugter sig i bakke, dal,
det hedder gamle Danmark,
og det er Frejas sal.

Der sad i fordums tid
de harniskklædte kæmper,¹⁾
udhvilede fra strid;
så drog de frem til fjenders men,
nu hviler deres bene
bag højens bautasten.²⁾

Det land endnu er skønt,
thi blå sig søen bælter,
og løvet står så grønt;
og ædle kvinder, skønne mør,
og mænd og raske svende
bebor de danske øer.

Vort sprog er stærkt og blødt,
vor tro er ren og lutret³⁾
og modet er ej dødt.
Og hver en dansk er lige fri,
hver lyder tro sin konge,
men trældom er forbi.

Et venligt syd i nord
er, grønne Danarige,
din aksbeklædte jord.
Og snekken går sin stolte vej.
Hvor plov og kølen furer,
der svigter håbet ej.

Vort Dannebrog er smukt,
det vifter hen ad havet
med flagets røde bugt.
Og stedse har sin farve hvid
dit hellige kors i blodet,
o Dannebrog, i strid.

Karsk er den danskes ånd,⁴⁾
den hader fordoms lænker,
og sværmeriets bånd.
For venskab åben, kold for spot,
slår ærlig jydens hjerte,
for pige, land og drot.⁵⁾

Jeg bytter Danmark ej
for Ruslands vinterørkner,
for sydens blomstermaj.
Ej pest og slanger kender vi,
ej Vesterlandets tungsind,
ej Østens raseri.

Vor tid ej står i dunst,
den hævet har sin stemme
for videnskab og kunst.
Ej Brages og ej Mimers råb
har vakt i lige strækning
et bedre fremtids håb.

Ej stor, vor fødestavn,
dog hæver sig blandt stæder
dit stolte København.
Til bedre by ej havet kom,
ja ingen flod i dalen,
fra Trondhjem og til Rom.

Med hellig varetægt
bevare du, Alfader!
vor gamle kongeslæggt.
Kong Fredrik ligner Fredegod;
hvor er en bedre fyrste,
af bedre helteblod?

Hil drot og fædreland!⁶⁾
hil hver en danneborger,
som virker hvad han kan.
Vort gamle Danmark skal bestå,
sålænge bøgen spejler
sin top i bølgen blå.

Noter:

¹⁾harniskklædte mænd: mænd klædt i brynje

²⁾bautasten: mindsten over en afdød, rejst i oldtiden i Norden

³⁾lutret: renset

⁴⁾karsk: sund

⁵⁾drot: konge

⁶⁾hil: udråbsord, brugt som hilsen, betyder at hylde

Arbejdsforslag til 'Det er et yndigt land'

1. Læs sangen igennem og lav en liste med ord, du ikke forstår.
Kom med bud på hvad ordene kan betyde.
2. Understreg de nordiske guders navne og undersøg på internettet, hvad de var guder for.
3. Giv stroferne overskrifter, som fortæller om handlingen i stroferne.
4. Hvilken slags rim bruges i sangen? Hvilken effekt har rimene?
5. Fædrelandssange udtrykker og skaber nationale følelser.
Hvilke følelser bringer sangen frem i dig?
6. Hvorfor er det vigtigt eller ikke vigtigt at have en nationalsang?
7. Hvilke samfundsgrupper er nævnt i sangen? Hvilke er ikke nævnt?
Hvorfor tror du, at forfatteren udvalgte nogle samfundsgrupper til sangen?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Lav selv en nationalsang

Du kan vælge at arbejde alene eller sammen med en makker om at skrive en nationalsang. 'Det er et yndigt land', er skrevet i en tid med store nationale katastrofer og nederlag. Der var på den tid brug for at vende stemningen i samfundet og for at få folket til at stå sammen.

- Beskriv i stikord vores samfund i dag. Beskriv samfundet ud fra begivenheder og handlinger. Hvad er vigtigst at få med? Beskriv områder hvor danskerne har noget at være stolte af.
- Beskriv områder der er forsømte, og som trænger til udvikling og forbedring.
- Brug dine noter til at lave en sang. Vælg en melodi eller rap sangen.
- Beslut hvilken genre din nationalsang skal tilhøre: krigerisk, kongehyldest eller romantisk.
- Brug skemaet her som hjælp til at gruppere dine ideer:

Begivenhed/ Handling	Følelse

Ønske til forandring/ Ny begivenhed/ Anderledes handling	Følelse

1. Beskriv begivenheder og handlinger.
2. Nævn en følelse der knytter sig til området
3. Vælg evt. en melodi.
4. Skriv sangen og fremfør den for klassen.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Salmer

Ordet 'salme' kommer af det græske ord 'psalme', som betyder strengespil eller sang til strengespil.

Salmen har gennem tiden haft forskellige udtryk og funktioner i kirken. Indtil reformationen i Danmark (1536) blev salmerne sunget af korsangere og havde mere karakter af korsang end forsamlingsang. Reformationen og Luther ændrede salmernes rolle i kirken fra korsang på latin til folkelig kirkesang på menighedens sprog. Nu kunne kirkegængerne deltage aktivt i salmesangen.

En salme fortæller om kristendommens budskab. Nogle salmer genfortæller og tolker historier fra bibelen. Andre

handler om menneskets liv, om at sige tak for livet eller bønner om hjælp til svære ting i livet. Næsten alle salmer indeholder gode råd og opmuntring til mennesket. Rådene kommer ofte i salmens sidste strofe. Salmer er ofte brugsdigtning, dvs. de er skrevet til en bestemt lejlighed med et bestemt formål, hvor gudstjenestens begivenheder skal støttes.

I den danske salmebog har især Kingo, Brorson, Grundtvig og Ingemann sat deres kraftfulde personlige præg på salmerne.

Tranbjerg Kirke

Salmer og kanonlæsning

Når du læser salmer i kirken eller i skolen, vil du møde N. F. S. Grundtvig og B. S. Ingemann. De har begge skrevet mange salmer, som ofte bliver sunget og læst. Salmerne fortæller om menneskets liv og forhold til tro, og måske får læsningen dig til at stille spørgsmål til dit eget liv og dit forhold til tro.

Salmer er skrevet til brug i kirken. Indholdet af salmen skal fortælle kirkegængerne noget vigtigt, fx om at søge trøst hos Gud eller om Jesus liv. Salmen kan også give kirkegængerne gode råd, om hvordan livet skal leves. Meget har ændret sig i vores samfund, siden salmerne blev skrevet. Men der er også områder i vores liv, som ikke har ændret sig. Ved at læse salmer kan du komme til at tænke over områder i dit liv, som det altid har interesseret mennesket at få svar på. Fx 'hvad sker der med mig, når jeg dør?'

Oplysningstiden

Samfundet gennemgik store forandringer i slutningen af 1700-tallet og i starten af 1800-tallet. Fornuften og moralen var i højsædet. Mennesket kæmpede for frihed. Stavnsbåndet blev ophævet i 1788, og de danske bønder fik deres frihed.

Den franske revolution i 1789 smittede af på hele Europa. Mennesker kæmpede for deres frihed og for at få lov til at udtrykke deres meninger. I 1849 blev enevælden afskaffet i Danmark, og vi fik den første grundlov med et demokratisk styre.

Oplysningstiden (1700-1800) var præget af, at mennesket blev oplyst - af fornuften frem for følelser. Fornuft og naturvidenskabelige sandheder prægede tiden. Dette stemmer ikke overens med salmernes fortællinger. I mange salmer tales om 'åbenbaring'. Med en 'åbenbaring' får mennesket et personligt bevis på at noget guddommeligt eksisterer, og

et liv med en ny visdom vil herefter begynde. I oplysningstiden veg kirkens snak om 'åbenbaring' pladsen for fornuften. Nu skulle der argumenteres for troen. I 'romantikken' voksede igen nye tanker frem.

Romantik, harmoni og længsel

Der er mere mellem himmel og jord, end vi kan se. Den tanke har optaget mennesker gennem århundreder. Fysikere finder beviser for deres teorier. H. C. Ørsted opdager sammenhængen mellem elektricitet og magnetisme, atomfysikere opdager tiltrækning og frastødning mellem partikler, der er så små, at fantasien må hjælpe til, for at vi kan forsøge at forstå sammenhængen.

Videnskabsmænd og forfattere har altid talt om både synlige og usynlige kræfter i vores verden. De bruger dog forskellige ord.

I den litterære periode 'romantikken' (1800-1870) blev fantasien, følelser og længslen efter en anden verden dyrket. De usynlige kræfter, der gennemstrømmede vores verden, kaldtes guddommelige. Troen på at Gud var i alt - og at for Gud var alle lige - om ikke før så i døden - ses tydeligt i digte fra den romantiske periode.

Der var mange ulykker og lidelser i starten af 1800-tallet. Storbrande hærgede København. Danmark tabte 'Slaget på Reden' i 1801 til englænderne, og de tog Danmarks flåde i 1807. I 1813 gik den danske stat bankerot, og endelig måtte Danmark afgive Norge til Sverige i 1814. Måske netop derfor valgte romantikerne at skrive om store følelser og vise de positive sider af livet.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Bernhard Severin Ingemann

Efter et kort mislykket jurastudie og udgivelse af digte og dramaer fik B. S. Ingemann (1789-1861) arbejde som lektor på Sorø Akademi i dansk sprog og litteratur. Senere blev han direktør for stedet.

Ingemanns litteratur er præget af romantikkens tanker, hvor store og svulmende følelser om bl.a. sjæl, Gud, historien og det nationale udtrykkes. Han var optaget af kampen mellem det gode og det onde. Hvor det onde ses som mennesket, der er materielt, egoistisk og dyrisk. Det gode menneske er mennesket, som har frigjort sig af det jordiske, og har givet sig hen til 'ånden', som det sker i kristendommen.

Kalkmaleri, Vor Frue Kirke, Århus.

I Ingemanns digtning ser vi udtryk for følelser, der viser os, at sjælen er 'i et fængsel på jorden' og blot venter på at komme rigtigt hjem til himlen. Dommedagsprofetier, skrækscenarier og advarsler optræder i bl.a. Kingos salmer,

men ses kun sjældent i Ingemanns digtning. Hans fortællestil er lys og let og fortæller om Guds omsorg for alle på jorden.

Vor Frue Kirke, Århus.

Herudover er Ingemanns digtning præget af betagelse over skabelsens under, solopgangen og hele verdensrummets eksistens. Ofte inddrog han naturen og naturens under i sin digtning.

B.S. Ingemann havde et meget omfattende forfatterskab. Han udgav digte, salmer, dramaer, eventyr, noveller og romaner. Mest kendte er hans morgen- og aftensange, hvor han på en enkel og smuk måde fortæller om universets under.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Lysets engel går med glans

B. S. Ingemann, 1837

1. Lysets engel går med glans
gennem himmelporte.
For Guds engels strålekrans
flygter alle nattens skygger sorte.	4. Sol ser ind i slot og vrå,
ser på drot og tigger,
ser til store, ser til små,
kysser barnet, som i vuggen ligger.
2. Sol går over verden ud
med Guds lys i øje:
Se! Vor Herres sendebud
går på gyldne skyer i det høje.	5. Os han også favne vil,
englen i det høje;
os han også smiler til,
englen med Guds himmel-glans i øje.
3. Englen spreder over jord
glansen fra Guds himmel;
i sin kåbes stråleflor
favner han alverdens glade vrimmel.	6. Os har og Vor Herre kær,
ingen sjæl han glemmer;
i hvert solglimt Gud er nær
og vor glade morgensang fornemmer.

Arbejdsforslag til 'Lysets engel går med glans'

1. Læs salmen og lyt evt. til en musikalsk udgave af den.
Fortæl med egne ord, hvad salmen handler om.
2. Find eksempler på personificering i salmen.
Hvilken effekt har personificeringen?
3. Find eksempler på sproglige billeder. Tegn dem og giv billederne overskrifter,
som fortæller om det sproglige billedes betydning i salmen.
4. Arbejd med modsætninger i digtet. Hvilken effekt har de?
5. Hvilke handlinger og begreber hører 'morgenen' til i salmen?
6. Arbejd med overskriften. Hvad betyder den?
7. Lav ejefaldskonstruktioner over salmens indhold. Sæt tre navneord sammen
med et 'er' og lav en ejefaldskonstruktion. Fx 'Morgenen er livets lykke'.
8. Hvilke handlinger og begreber hører til i 'din morgen'?
9. Lav ejefaldskonstruktioner over 'din morgen' efter samme princip som i opgave 7.
10. Er der forskel på ejefaldskonstruktionerne fra salmen og fra din morgen?
Begrund ligheder og forskelle.

Biografi Nicolai Frederik Severin Grundtvig

Grundtvig (1783-1872) er født i Vordingborg som søn af en præst. Efter studentereksamen gennemførte han teologistudiet og fik ansættelse som huslærer på Langeland. Her forelskede han sig voldsomt i husets frue. Kærligheden var umulig og smertefuld for Grundtvig, der søgte forklaringer på sin dybfølte smertelige forelskelse.

Grundtvig flygtede ind i romantikkens tanker, der viste ham vejen til harmoni. Ifølge romantikkens tanker var harmoni, den guddommelige kraft som gennemstrømmer og forener alt. Kraften beskrives også som 'ånden i naturen'. Grundtvig blev dybt religiøs og optaget af den romantiske tankegang. Senere blev han dog mere jordnær.

Livet igennem var han optaget af, hvordan troen kunne gøres nærværende og levende for almindelige mennesker. Udtrykket 'det levende ord' fortæller om Grundtvigs holdninger til, at teori skulle forenes med praksis på en engageret og nærværende måde gennem fortælling. Gennem 'det levende ord', som i kirken bedst blev udtrykt gennem trosbekendelsen og dåben, skulle mennesket styrkes i det kristne fællesskab.

Grundtvig er Danmarks mest produktive salmeforfatter. Mere end 1400 salmer har flydt fra hans pen. Kendetegnen for hans salmer er, at han gerne ville have det guddommelige til at afspejle sig i menneskets almindelige liv.

I modsætning til fx Kingo og Brorson er Grundtvigs salmer ikke moraliserende og taler ikke om synd og nåde. Grundtvig betragter ikke Gud som den strenge dommer, men som den kærlige fader, der kan forbinde livet med døden.

Indholdet i Grundtvigs salmer er præget af fællesskab, og han skriver oftere 'vi' end 'jeg'. Grundtvig tager afstand fra den tids salmer, der ofte var domineret af Jesus' lidelse og død,

streng moral i Guds navn og længslen efter livet med Gud efter den jordiske død. I Grundtvigs salmer fortælles om, at livet også skal leves på jorden, hvor Guds rige også findes.

Mårslet Kirke, alter.

Grundtvig havde mange kasketter på i sit lange liv. Han nåede at være præst, pædagog, historiker, oversætter, politiker og forfatter. Grundtvig har haft stor indflydelse på dansk kultur og tankegang. Begrebet 'frihed' er centralt på mange områder i hans virke: i skolen, i pressen, i kirken og i det politiske liv.

I dag lever hans tanker om menneskets liv videre i bedste velgående. Tankerne om 'det levende ord', at mennesker skal mødes, diskutere og opleve sammen for at udvikle sig og blive klar over, at vi tilhører et fællesskab, er en del af arven fra Grundtvig.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Den signede dag

Nicolai Frederik Severin Grundtvig, 1826

1. Den signede dag med fryd vi ser
af havet til os opkomme;
den lyse på himlen mer og mer,
os alle til lyst og fromme!
Det kendes på os som lysets børn,
at natten hun er nu omme!
2. Den signede stund, den midnatstid,
vor Herre han lod sig føde,
da klared det op i østerlid
til dejligste morgenrøde,
da lyset oprandt, som jordens bold
skal lysne udi og gløde.
3. Om levende blev hvert træ i skov,
og var så hvert blad en tunge,
de kunne dog ej Guds nådes lov
med værdelig røst udsjunge;
thi evig nu skinner livets lys
for gamle og så for unge.
4. Thi takke vi Gud, vor Fader god,
som lærken i morgenrøde,
for dagen, han os oprinde lod,
for livet, han gav af døde;
den signede dag i Jesu navn
os alle vort liv forsøde!

Sct. Pauls Kirke, Århus

Århus Domkirke

5. Nu sagtelig skrid, vor højtidsdag,
med stråler i krans om tinde!
Hver time til Herrens velbehag
som bække i eng henrinde,
til frydelig sig til sidst de sno
op under de grønne linde!
6. Som guld er den årle morgenstund,
når dagen opstår af døde,
dog kysser os og med guld i mund
den liflige aftenrøde,
så tindre end må det matte blik,
de blegnede kinder gløde.
7. Så rejse vi til vort fædreland,
der ligger ej dag i dvale,
der stander en borg så prud og grand
med gammen i gyldne sale,
så frydelig der til evig tid
med venner i lys vi tale.

Arbejdsforslag til 'Den signede dag'

1. Genfortæl med dine egne ord, hvad salmen handler om.
2. Find eksempler på personificering i salmen.
Hvilken effekt har personificeringen?
3. Find eksempler på sproglige billeder.
Tegn billederne og giv billederne overskrifter som fortæller om det sproglige billedes betydning i salmen.
4. Hvilke handlinger og begreber hører morgenen til i salmen?
5. Hvilke handlinger og begreber hører til kristendommen?
6. Hvilke handlinger og begreber hører til i naturens verden?
7. Hvad betyder det for digtets budskab at bruge ord fra disse tre sfærer - morgenen, kristendommen og naturen?
8. Hvilke former for inter-tekstualitet kan du finde i salmen?
Hvilken betydning giver det salmen?
9. Skriv nye digte med temaet 'morgen'.
Lav fx diamantdigte, hvor:
 - 1. linje er et navneord.
 - 2. linje er to tillægsord, gerne et i lang og et i kort tillægsform.
 - 3. linje er en sætning på fire ord.
 - 4. linje er to tillægsord, gerne et i lang og et i kort tillægsform.
 - 5. linje er et navneord.

Sæt dine digte pænt op.

Inter-tekstualiet

Man kalder det inter-tekstualitet, når tekster bruger citater, figurer eller handlingsforløb fra andre tekster. Teksterne 'taler' sammen. Men samtalen er kun for de 'indviede', der kender til det, der citeres fra. Ved at læseren ser og genkender henvisninger til andre tekster, får teksten et ekstra lag i sit indhold og udtryk.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Hjemve

Adam Oehlenschläger, 1805

1. Underlige aftenluft
 hvorhen vinker I min hu?
 Milde, lune blomster dufte!
 Sig hvorhen I bølger nu?
 Går I over hviden strand,
 yil mit elskede fødeland?
 Vil I der med Eders bølger
 tolke hvad mit hjerte dølger?
2. Matte sol! Bag bjergets stene
 luerød du daler ned.
 Og nu sidder jeg alene
 i min dunkle ensomhed.
 Hjemme var der intet fjeld.
 Ak! Så er jeg ude vel?
 Skal i nat ej barnligt blunde
 I min Herthas grønne lunde!
3. Norges søn, jeg tror at mindes
 du har sagt med smeltet bryst
 at i hjemmet ene findes
 rolighedens stille lyst.
 Schweitzer, som på klippen bor,
 du har talt de samme ord.
 Sælsom længsel drev med vælde
 eder til de vante fjelde.
4. Tror I da kun klippen ene
 præger sig i hjertet ind?
 Ak, fra disse nøgne stene
 vender sig mit bange sind.
 Synger fyrrens, granens lov,
 hvor er Danmarks bøgeskov?
 Gusten flod som mat sig krummer
 Dysser ej min sjæl i slummer.
5. Hjemme rinder ingen floder
 i en sid og leret grav,
 livets kilde, glædens moder
 breder sig, det sølvblå hav,
 slynger sig med venlig arm
 om sin datters fulde barm,
 og ved blomsten sig forlyster
 på Sjølundas unge bryster.
6. Stille! stille! hisset gynger
 båden mellem siv og krat,
 sødt en mø ved cithren synger
 i den tavse, lune nat.
 Hvilke toner! milde lyst!
 hvor du strømmer i mit bryst!
 Men hvad savner jeg, og græder,
 mens hun dog så venligt kvæder?
7. Det er ej den danske tunge,
 det er ej de vante ord,
 ikke dem, jeg hørte sjunge,
 hvor ved hytten træet gror.
 Bedre er de vel måske,
 ak, men det er ikke de!
 bedre, tror jeg vist, hun kvæder,
 men tilgiver, at jeg græder!
8. Tager ej min sang for andet
 end et ufrivilligt suk!
 Længselsfuldt heniler vandet,
 aftenen er så blid og smuk.
 Mangen sådan aftenstund
 sad jeg i min kære lund,
 mindet vender nu tilbage,
 det var årsag i min klage.
9. Tidlig misted jeg min moder,
 ak! det gjorde mig så ve!
 Danmark er min anden moder,
 skal jeg mer min moder se?
 Livet er så svagt og kort,
 skæbnen vinker længer bort,
 skal jeg med den sidste varme
 slutte mig i hendes arme?

Arbejdsforslag til 'Hjemve'

1. Læs digtet højt og fornem digtets stemning.
Hvilke billeder dannes hos dig, mens du læser digtet?
2. Noter ord i digtet, du ikke forstår og kom med dit bud på betydning af ordene.
3. Noter i to spalter:
 - Ord, der beskriver 'jeg'-ets følelsesmæssige situation.
Vær opmærksom på at nogle af 'jeg'-ets følelser er beskrevet som sproglige billeder.
 - Ord der beskriver, hvad 'jeg'-et længes efter.
4. 'Jeg'-et taler i digtet til naturen og til forskellige lande.
Find eksempler på personificering.
Hvilken effekt har personificeringen i digtet?
5. 'Jeg'-et taler gennem digtet om sin moder.
Hvilken rolle har moderen for 'jeg'-et?
6. Igennem digtet stilles nogle spørgsmål.
Hvilken betydning har disse spørgsmål for digtets tema?
7. Diskuter hvilken rolle naturen har.
8. Illustrer digtet. Fordel stroferne imellem alle i klassen, så illustrationerne til digtet kan samles til en frise.
Noter strofernes vers under de enkelte billeder.
9. Skriv ti sætninger hvor du fortæller om:
 - Hvad du længes efter. Fx 'Jeg længes efter sommer'.
 - Hvad du har mistet. Fx 'Jeg har mistet troen på julemanden'.
10. Skriv et brev. Vælg om dit brev skal have temaet 'længsel efter noget mistet' eller 'hjemve'.

Biografi Steen Steensen Blicher

Steen Steensen Blicher (1782-1848) blev født i landsbyen Vium syd for Viborg. Faderen var præst, og Blicher gennemførte studier med henblik på at blive præst.

Efter afsluttet embedseksamen blev han adjunkt ved 'Den lærde Skole' i Randers. Der underviste han, indtil han blev gift med farbrorens enke, den kun 17 år gamle Enestine Juliane. Herefter arbejdede han med at udvikle og offentliggøre forsøg inden for landbruget. I samme periode påbegyndte han sit forfatterskab. Fra 1819-1847 var Steen Steensen Blicher sognepræst, samtidig med at han fortsatte med at skrive.

Tidens tanker om litteratur og dannelse var præget af et ønske om, at almindelige mennesker fra brede samfundslag skulle få del i litteraturen. Litteraturen skulle ikke kun skrives og udgives til de bedst uddannede mennesker.

Gennem tidsskriftet 'Læsefrugter' blev litteraturen formidlet. Tidsskriftet udgav morsomme historier, sørgelige historier, krimier og gysere. Honoraret udbetaltes pr. side til de forfattere, der bidrog. Det fik den fattige Blicher til at satse på at levere noveller frem for digte.

I Blichers noveller møder læserne fængslende læsning i kraft af mord, bortførsler, erotik og ulykkelig kærlighed. Temaer som også findes i triviallitteratur, men som med Blichers talent i en del af novellerne blev til stor litteratur.

Jonglering med fortælleteknikken er noget særligt for Blichers fortællestil. Hans fortællere oplever ofte mange usandsynlige ting, der fremstilles sandsynligt. Som læsere kommer vi ofte til at tvivle på sandheden og hvilken sandhed, det er fortælleren formidler. Blicher brugte fortælleteknikken på denne måde og får læserne til at gå aktivt ind i historiens tema og tage stilling til budskabet.

Blichers noveller har ofte flere lag, hvor det første lag er udtryk for en idylliseret verden, hvor alt tilsyneladende er idyl. Straks man dykker dybere ned i teksten får man øje på Blichers kritik af den idylliserede livsform. Den er ofte forløjet og gør mennesker ulykkelige.

Et centralt motiv i mange af Blichers noveller er 'forandringen'. I hans tekster kommer et vendepunkt, en afsløring, hvor læseren bryder gennem en tilsyneladende harmonisk overflade og får øjnene op for en dybere kaotisk virkelighed.

Blichers værker er skrevet i den del af litteraturhistorien, som kaldes romantikken. Hans værker indeholder dog også mange træk fra den kommende litterære periode, som kaldes 'realisme'. Her blev samfundsdebat og politiske holdninger dominerende i teksterne.

Triviallitteratur

I triviallitteratur er karaktertyperne meget tydelige og skabelonagtige, sproget er let at læse, og historierne er enkle i deres opbygning og ender lykkeligt.

Læseren bliver underholdt og engageret følelsesmæssigt i læsningen. Handlingen byder på identifikation, spænding, romantik og mulighed for en kortvarig flugt fra hverdagen. Triviallitteratur kræver ikke stort engagement af læseren og sætter ikke større erkendelses- eller følelsesmæssige spor hos læseren.

Sig nærmer tiden

Steen Steensen Blicher, 1838

1. Sig nærmer tiden, da jeg må væk
jeg hører vinterens stemme,
thi også jeg er kun her på træk
og haver anden steds hjemme.
2. Jeg vidste længe, jeg skal herfra
det hjertet ikke betynger,
og derfor lige glad nu og da
på gennemrejsen jeg synger.
3. Jeg skule sjunget lidt me'r måske
måske vel også lidt bedre,
men mørke dage jeg måtte se
stormen rev mine fjedre.
4. Jeg ville gerne i Guds natur
med frihed spændt mine vinger,
men sidder fast i mit snævre bur
det alle vegne mig tvinger.
5. Jeg ville gerne fra højen sky
udsendt de glædere sange,
men blive må jeg for kost og ly
en stakkels gældbunden fange.
6. Tit ligevel til en smule trøst
jeg ud af fængselet tittet
og sender stundom min vemodsrøst
med lægsel gennem mit gitter.
7. Lyt og, o vandrer, til denne sang,
lidt af din vej du hidtræde!
Gud ved, måske det er sidste gang,
du hører livsfangen kvæde.
8. Mig væres for, som ret snart i kvæld
af gitterværket vil briste,
thi kvidre vil jeg et ømt farvel,
måske det bliver det sidst.

Arbejdsforslag til 'Sig nærmer tiden'

1. Lav en liste over 'gammeldags' ord og vendinger fra digtet. Fx ord du ikke helt forstår.
Kom med bud på betydningen af ord og vendinger.
2. Hvad fortæller 'jeg'-personen i digtet?
Hvad er hans situation?
3. Lav en liste over modsætningspar i digtet.
4. Lav et dialogkor, som råber, hvisker og siger modsætningspar fra digtet.
5. Arbejd med stemningen i digtet. Lav et interview med fortælleren. Lav evt. interviewet som meddigtning, hvor du sammen med en makker spadserer en tur i klassen eller udenfor. Spørg til hans tanker om livet og din makker svarer på fortællerens vegne. Vær tro over for fortællerens holdninger og synspunkter.
6. Mal stemningen og evt. noget af handlingen i digtet.
Forsøg i dit farvevalg at ramme stemningen i digtet.
7. Find steder i digtet, der fortæller om naturen.
Hvilket forhold har fortælleren til naturen?
8. Find eksempler på metaforer og forklar deres anvendelse og betydning.
9. Blicher bruger enderim. Hvad er formålet med dette virkemiddel?
10. I digtet forekommer et 'jeg' og et 'du'.
Hvem er det, der fortæller? Hvem fortælles der til?
11. Litteratur fra romantikken handler ofte om store følelser. Fx længslen efter det fuldendte, længslen efter det guddommelige, smerten i livet, forelskelsen, moderkærligheden mv.
Find eksempler på store følelser, der udtrykkes i digtet.
12. Lav en rap, tale, digt, monolog eller skriv et brev hvor du fortæller, hvad du længes efter.

Mange forfattere har været og er optaget af at skrive om livets store forandringer for mennesket. Fx at rejse bort, at skilles fra sin elskede, at miste, at vælge det anderledes eller det ultimative at dø.

13. Skriv et digt, hvor du fortæller, hvad du vil gøre før dit liv ændrer sig væsentligt. Fx før du skal flytte, konfirmeres eller er færdig med at gå i skole.

Biografi Hans Christian Andersen

Hans Christian Andersen (1805-1875) var søn af en skomager. Han blev født på samfundets bund, men havde gennem hele sit liv ambitioner om at tilhøre samfundets top.

Fjorten år gammel rejste han til København for at indlede sin karriere som kunstner. Han forsøgte sig med teater, skuespil, ballet og som dramaforfatter. De mennesker, som havde betydning og magt inden for kunst og kultur i København, lærte H. C. Andersen at kende, fordi han besad en pågående ihærdighed, som var påfaldende i forhold til hans manglende kunstneriske talent. De skuespil, som H. C. Andersen indleverede viste mangel på skolekundskaber og derfor indstillede teaterdirektionen, med Jonas Collin i spidsen, ham til kongelig understøttelse, så han kunne komme i latinskole. Gennem resten af livet havde H. C. Andersen stor kontakt med vennen Jonas Collin, som hjalp ham økonomisk igennem trange tider.

H. C. Andersen huskede især rektor Simon Meisling fra latinskolen. Ifølge hans erindringer pinte og plagede Meisling ham på groveste vis.

H. C. Andersen skrev i en tid, der var kraftigt præget af romantiske strømninger. Han skrev med romantiske idealer, men brød også med de dele af romantikken, som blåøjet kun ville se og skildre

det gode i verden. H. C. Andersen skrev eventyr, hvor han skildrede, afslørede og kritiserede forhold i samfundet, så læseren opfordredes til at tage stilling til værdierne i vores virkelige verden.

H. C. Andersen gjorde det næsten umulige i 1800-tallet. Han skiftede miljø og social klasse, fra bund til top. Han oplevede sin opstigning både som et eventyr, men også som en livslang konflikt mellem hans arbejdsbaggrund og det fine borgerskab, som han endte med at blive en del af.

H. C. Andersen ville være dannet, færdes blandt de dannede og lukkes ind i den borgerlige verden.

I et brev til en ven Thomas Overskou skrev han i april 1833: *'Der er næppe nogen forfatter, hvis liv mere har grebet ind i hans digtning end mit i hvad jeg har frembragt... Mit liv er selv et forunderligt eventyr, som verden måske engang skal få at høre'*.

Hans dannelsesproces var smertefuld og gav ham følelsen af at være rodløs og hjemløs. Det ses bl.a. i hans dagbøger og i nogle af hans digte.

H. C. Andersen havde et omfattende forfatterskab. Stort set alle genrer er repræsenteret fra drama, til lyrik, fra sange og til eventyr. H. C. Andersen er mest kendt for sine eventyr, der er oversat til alverdens sprog.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Introduktion til 'En digters sidste sang' og 'Det døende barn'

Begge digte handler om det tunge sind, det depressive og døden.

H. C. Andersen havde gennem sit lange liv døden tæt på. Han fik den fysiske død tæt på, da han allerede som 11-årig mistede sin højtelskede far. Gennem hele livet fik H. C. Andersen kendskab til og erfaringer med sit eget depressive sind. Det kan være vanskeligt at sige, om H. C. Andersens depressive tilstande skyldtes hans sarte psyke, eller om det skyldtes ydre tilstande. Måske var det en kombination, der gav nogle af hans værker kraftige udtryk af tungsind og depression.

Digtet 'En digters sidste sang' fra 1844 udtrykker en fortællers afsked med livet og en længsel mod livet efter døden.

'Det døende barn' er skrevet i den periode af H. C. Andersens liv, hvor han boede hos den forfærdelige rektor Simon Meisling, som også var hans underviser. Meisling behandlede H. C. Andersen uden varme, forståelse og omsorg. H. C. Andersen har beskrevet tiden hos Meisling som ydmygende og kold.

En digters sidste sang

H.C. Andersen, 1827.

1. Løft mig kun bort, du stærke død,
til åndens store lande!
Jeg gik den vej, som Gud mig bød,
fremad, med oprejst pande.
Alt hvad jeg gav, Gud, det var dit,
Min rigdom ej jeg vidste!
Hvad jeg har øvet, er kun lidt,
jeg sang som fugl på kviste!

2. Farvel hver rose frisk og rød,
farvel, I mine kære!
Løft mig kun bort du stærke død,
skønt her er godt at være!
Hav tak, o Gud, for hvad du gav,
hav tak for hvad der kommer!
Flyv død, hen over tidens hav,
bort til en evig sommer!

Arbejdsforslag til 'En digters sidste sang'

1. Hvad er dit førstehåndsindtryk af digtet?
2. Digte er ofte beskrivelser af følelser og sindstilstande omkring et bestemt tema. Hvad er temaet i dette digt?
Hvilke følelser, stemninger og sindstilstande udtrykker digtet?
3. Læs digtet højt i grupper. Lyt til stemningen i digtet. Noter så mange associationer ned som muligt. Læs digtet flere gange. Sorter herefter jeres associationer i overskrifter.
4. Hvem er fortælleren i digtet?
5. Digtet indeholder metaforer, der fortæller om livet og døden. Find metaforerne og tal om, hvorfor digteren bruger disse metaforer.
Hvilken virkning har metaforerne i digtet?
6. Sammenlign digtet med 'Det døende barn'. Hvilke ligheder og hvilke forskelle er der?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Det døende barn

H.C. Andersen, 1827.

1. Moder, jeg er træt, nu vil jeg sove,
lad mig ved dit hjerte slumre ind,
græd dog ej det må du først mig love,
thi din tåre brænder på min kind.
Her er koldt og ude stormen truer,
men i drømme, der er alt så smukt,
og de søde englebørn jeg skuer
når jeg har det trætte øje lukt.
2. Moder, ser du englen ved min side?
Hører du den dejlige musik?
Se, han har to vinger smukke hvide,
dem han sikkert af Vor Herre fik.
Grønt og gult og rødt for øjet svæver
det er blomster engelen udstrør!
Får jeg også vinger mens jeg lever,
eller, moder, får jeg når jeg dør?
3. Hvorfor trykker så du mine hænder?
Hvorfor lægger du din kind til min?
Den er våd, og dog som ild den brænder,
moder, jeg vil altid være din!
Men så må du ikke længere sukke,
græder du, så græder jeg med dig,
O, jeg er så træt! – må øjet lukke –
– Moder – se! nu kysser englen mig!

Arbejdsforslag til 'Det døende barn'

1. Hvad er dit førstehåndsindtryk af digtet?
2. Digte er ofte beskrivelser af følelser og sindstilstande omkring et bestemt tema. Hvad er temaet i dette digt?
Hvilke følelser, stemninger og sindstilstande udtrykker digtet?
3. Hvem er fortælleren i digtet?
4. Gennem fortælleren beskrives moderen og englen.
Lav en tidslinje, hvor du noterer moderen, englens og fortællerens handlinger fra start til slut af digtet.
5. Noter i to spalter positive og negative udsagn. Fx 'smukke vinger', 'her er koldt'.
I hvis verden hører de positive udsagn til?
I hvis verden hører de negative udsagn til?
Hvad fortæller det dig om fortællerens situation?
Hvad fortæller det dig om moderens situation?
6. Hvad tror du, meningen er med sidste verselinje?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Realisme

At digte om virkeligheden har altid været på mode. Helt fra folkevisernes tid og til vores nutid. Vi vil gerne læse om den verden, vi kender, den verden vi gerne vil forandre, og samtidig vil vi underholdes og beriges.

Realisme i litterær sammenhæng er en digtning, der er virkelighedstro, hvis handling er sandsynlig, og hvis personer kan tænkes at eksistere uden for teksten. I den del af litteraturhistorien som kaldes 'romantikken' (1800-1870) indeholder teksterne derimod fantasivæsner, overnaturlige fænomener eller gudelige mennesker. I den del af litteraturhistorien som kaldes 'realisme' (1870-1920), er det slut med personificering og besjæling af naturen.

Realismens litteratur fortæller om politiske, sociale og psykologiske problemstillinger på en måde, som ofte fremlægger ubehagelige kendsgerninger. I mange af teksterne ligger en opfordring til at gøre noget ved problemerne i samfundet.

Dansk litteratur fik sat skub i realismelitteraturen med forfatterne Herman Bang og Henrik Pontoppidan. Herman Bang skrev en programerklæring til realismens litteratur, hvor han sammenlignede forfatterens arbejde med botanikeren arbejde. Realismens litteratur var skildringer af virkeligheden, som krævede, at forfatteren færdedes blandt mennesker, så virkeligheden og ønskede at fortælle om virkeligheden.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Henrik Pontoppidan

Henrik Pontoppidan (1857-1943) voksede op i Randers i en streng kristen familie. I protest rejste Henrik Pontoppidan til København for at læse til ingeniør. Selv om han fik gode resultater ved sine eksaminer, afsluttede han ikke studiet men levede af at være forfatter og journalist.

I forfatterskabet kritiserede han den strenge kristne moral, som herskede på det tidspunkt. Han skrev kritisk om samfundet, skabte debat og beskrev menneskets psykologiske og sociale muligheder for forandringer.

I starten af forfatterskabet var Henrik Pontoppidan præget af den naturalistiske tankegang, at menneskets muligheder er bestemt af miljø og arv. Forfatterskabet var på det tidspunkt meget samfundskritisk. I slutningen af forfatterskabet be-

vægede han sig bort fra den låste og forudbestemte tankegang, der fulgte i kølvandet på naturalismens forhold til menneske, arv, miljø og udviklingsmuligheder. Han resignerede i forhold til den politiske debat og lagde vægt på at menneskets muligheder for at skabe sit eget liv, ligger i at kende sig selv og sine egne kræfter.

I 1917 fik Henrik Pontoppidan Nobelprisen i litteratur for gennem sit forfatterskab at have sat vigtige spor - ikke kun i dansk litteratur - men i verdens litteratur.

Henrik Pontoppidans er mest kendt for sine noveller og romaner. Du kommer her til at arbejde med en mindre kendt side af Henrik Pontoppidan, nemlig hans lyrik.

Introduktion til digtet 'Den 4. februar'

I anledning af Georg Brandes 70 års fødselsdag, bad daværende direktør for Politiken, Henrik Cavling, Pontoppidan om at skrive et bidrag til avisen for at markere Georg Brandes fødselsdag.

Henrik Pontoppidan sagde først nej, men sendte alligevel digtet 'Den 4. februar' til Politiken med kommentaren:

'Jeg sender dig alligevel et lille Bidrag til Fødselsdagsfestlighederne d. 4. Febr. Som du ser, er det et Digt, men ikke netop et Jubelkvad. Måske det derfor bedst, at det ikke fremkommer i selve Fødselsdagsnummeret, men Dagen forud'.

Georg Brandes var litterær kritiker og en af hovedkræfterne bag opgøret med

den romantiske digtning. Han opfordrede og forsøgte at skabe en mere politisk og samfundskritisk digtning. Han mente at tidens forfattere var gået i stå, og at almenmenneskelige spørgsmål af social eller politisk karakter kun blev beskrevet i pressen. Georg Brandes mente, at litteraturens rolle var at diskutere emner som ægteskab, kønsroller, religion og ejendomsret. Noget af det vigtigste for ham var kampen mod undertrykkelse.

Digtet blev trykt i Politiken d. 4. februar 1912.

Den 4. februar

Henrik Pontoppidan 1912 til Georg Brandes 70 års fødselsdag

Vi stod der med fakler, med faner, orkester
for at fejre en ven, for at hylde en mester.
Men han var forsvunden, - var hemmeligt flygtet
for vennernes tak og de velmente fester.

Man har spurgt, man har skumlet. Selv ved jeg ej grunden,
men jeg hørte en fugl tage bladet fra munden,
en natfugl, en ugle – Jeg lytted til skriget
et angstfuldt minut mellem vågen og blunden.

Hvad blev der – så skreg den – af riget, han skabte?
I grus er det sunket! Og tavshed og øde
nu græsser på tomten hos fredløse døde!

Den sandhedens sol, han på himmelen satte –
hvem bragte den glæde? Til hvem gav den styrke?
Han råbte 'Bliv lys!' – Og der voksede mørke.

Den vårstorm, han rejste i ungdommens sind,
de blomster, der myldred af jord, hvor han trådte,
nu driver i luften som lumrende vind.

Det Kundskabens træ, han har plantet i landet,
som favned så vidt over fjorde og bugter,
forgifter nu folket med ormstukne frugter.

Og Adam, den nye, blev dum som den gamle.
Og Eva forgreb sig kærlighedsgaven
og åd med hver lysten gorilla i Haven.

Af herlighedsdrømmen blev intet tilbage.
Et luftsyn den var – Og nu sank det i jorden.
Og ingen har sørget, og ingen vil klage.

Hvad under, han gøs for det festlige møde
og vendte sig mismodig bort fra sit værk! –
Jeg tænker, han fejrer sin dag med de døde.

Arbejdsforslag til 'Den 4. februar'

1. Hvad handler digtet om? Hvordan er stemningen i digtet?
2. Arbejd med digtets komposition.
 - Er der fælles træk i strofernes opbygning?
 - Beskriv hvilke modsætninger stroferne rummer.
 - Hvilken mening giver disse modsætninger?
 - Hvilken udvikling beskrives fra start til slut af digtet?
 - Lav en tidslinje over handling og stemning i digtet.
3. Digtet indeholder mange metaforer. Se nærmere på nogle af dem.
 - Beskriv hvilket formål og mening den enkelte metafor har.
 - Omskriv en af dine metaforer og fortæl digtets mening med 'rene' ord frem for med en metafor.
 - Hvilken effekt har metaforer på sproget?
4. Fortæller digtet andre historier, du kender?
Er der tale om inter-tekstualitet?
5. Kender du til situationer, hvor du har haft stor tiltro til noget, som gennem fællesskab og sammenhold skulle gå godt, men som viste sig ikke at blive nær så godt, fordi sammenholdet svigtede?
 - Fortæl om en oplevelse du har haft. Lav enten et digt, et brev eller lav fortællingen som en dagbogsside.

Inter-tekstualiet

Man kalder det inter-tekstualitet, når tekster bruger citater, figurer eller handlingsforløb fra andre tekster. Teksterne 'taler' sammen. Men samtalen er kun for de 'indviede', dem der kender til det, der citeres fra.

Ved at læseren ser og genkender henvisninger til andre tekster får teksten et ekstra lag i sit indhold og udtryk.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kong Salamon og Jørgen Hattemager

Henrik Pontoppidan 1886

En fattig kjeddelikker gik
en aftenstund til en butik.
Derhjemme i hans usle vrå
lå konen syg med sultne små.

Endnu det i hans øre lød:
'Åh far! Åh far! – Et stykke brød!'

Da stjal han sig en skive flæsk.

Han grebet blev, i fængsel kørt
og for sin strenge dommer ført.
'Hvad skal man gøre', lød hans svar,
'når otte sultne børn man har?
Alt døden sad på sengestok
at rense ud min lille flok'.

'På vand og brød – min kære bror!'
Så lød hans dom.
Og i et kor
aviser bragte næste dag
et lille 'pluk' om denne sag.

-
En anarkist, en fudentast
sig ha'de sat i ho'edet fast,
at landets lykke blomstred bedst,
'fald landets styrer fik sin rest.'
I stilhed hvæssed han sin kniv,
og stak den ind i mandens liv.

Han grebet blev ført bort – og hængt.
'Det var nødvendigt,' lød hans ord
de sidste, før han heden fór.
'Jeg frelser landet!'

Men i kor
aviser bragte næste dag
et skrækkens råb om denne sag:
'Et tidens tegn, hvad her er sket!....
Hver tror sig kaldet til profet!....
Tænk, hvilket vanvid!.... enkeltmand,
der spiller forsyn for sit land!'

-
En statsminister ved sin te
var kommen ind på den ide,
at landet, som var stedt i nød,
kun frelstes, om han loven brød.

Som tænkt, så gjort.....!

'Hvad var at gøre?', lød hans ord
til folket, som af sæde fór.
'Jeg frelser landet!'

Og i kor
aviser bragte næste dag
et hyldningsråb: 'hvor han er stor!
O, gud ske lov! for denne mand,
Som skænket blev vort fædreland!'

Arbejdsforslag til 'Kong Salamon og Jørgen Hattemager'

1. Inddel digtet i afsnit og giv dem overskrifter.
2. Skriv de tanker ned du får ved at læse overskriften.
Hvilken sammenhæng har den med digtets indhold?
3. Undersøg betydningen af ord du ikke forstår.
4. Lav et læseteater over digtet. Fordel tekstens stemmer og roller mellem jer og læs digtet højt med indlevelse og følelse, som om det var et teaterstykke. Tag rekvisitter med hjemmefra, som understreger karakteren af den rolle, du skal 'fremlæse'.
5. Digtet fortæller tre historier. Find ligheder og forskelle i historierne.
6. Hvad er digtets vigtigste tema? Argumenter ud fra teksten.
7. Hvilke 'muligheder' havde mennesket på den tid for at forandre samfundet?
8. Hvem har op gennem historien, århundreder tilbage, haft indflydelse på samfundets udformning?
9. Hvordan er nutidens danske samfund bygget op i forhold til at få indflydelse og magt? Hvordan har du mulighed for at få indflydelse på vigtige ting i samfundet?
10. I digtet begår tre mennesker lovbrud for at skabe ændringer i deres liv. Hvilke situationer i vores tid kender du til, hvor mennesker begår lovbrud fx for at skabe opmærksomhed omkring uretfærdigheder i samfundet?
11. Skriv et digt eller en kort historie fra nutiden, der viser tre personers trang til at ændre noget i samfundet. Historien kan være sand eller opdigtet. Vælg tre personer med forskellig status i samfundet. Fremfør historien som et læseteater.

Nu det lysner

Henrik Pontoppidan 1907

Nu det lysner i mit sind,
himlen har jeg lukket ind,
livets kilde har jeg fundet,
døden har jeg overvundet!

Arbejdsforslag til 'Nu det lysner'

1. Hvilke stemninger er dominerende i digtet?
2. Digtet indeholder metaforer. Nævn dem og beskriv hvilken betydning de har for digtet.
3. Digtet består kun af en sætning, som udtrykker stor styrke. Hvad giver digtet sin styrke?
4. 'Jeg'-et har gennemlevet en følelsesmæssig udvikling mellem to stemninger. Lav i dit hæfte to spalter, hvor du noterer følelsernes modpoler.
Fx: optimisme – pessimisme, tryghed – utryghed.
Beskriv andre følelsesmæssige udviklinger, som de fleste mennesker vil gennemleve i løbet af et liv.
5. Prøv at omskrive digtets indhold til en fortællende tekst på et postkort. Digt oplevelser der støtter de oplysninger, digtet fortæller os. Brug evt. et hvidt stykke karton. Illustrer dit postkort.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Martin Andersen Nexø

Martin Andersen Nexø, (1869-1954) voksede op i en fattig arbejderfamilie. Han var det 4. barn ud af 11. Familien flyttede fra København til Rønne. Her arbejdede Martin Andersen Nexø som vogterdreng, og kom senere i lære som skomager. Familiens liv var præget af hårdt arbejde. Det var medvirkende til, at Martin Andersen Nexø bestemte sig for at arbejde for de fattige arbejders vilkår.

Ophold på Ask Højskole og et rekreationsophold for tuberkulose, satte ham i gang som forfatter. Igennem forfatter-skabet viste Martin Andersen Nexø solidaritet med samfundets udstødte og med dem, der nægtede at finde sig i deres sociale skæbne.

Martin Andersen Nexøs tanker om mennesket går igen gennem hele hans forfatterskab. Næsten som en ledetråd. Nexø værdsatte proletaren, det arbejdende og fattige menneske, der inderst inde er godt og sundt. Netop fordi proletaren har gå-på-mod og en sund indstilling til livet. Endvidere troede han på, at det er menneskets natur at holde sammen, arbejde sammen og tage sig godt

af hinanden. Martin Andersen Nexø troede fuldt og fast på, at fremskridt kun kan ske, hvis mennesket ikke kun tænker på sig selv. Menneskets gode og naturlige egenskaber om at tage vare på hinanden gennem fællesskabet kan spoles, når vi lader os dominere af den egoistiske trang til at samle rigdom og magt blot for selv at få glæde af det.

Martin Andersen Nexøs tanker om at mennesket af natur er solidarisk med hinanden går stik i mod den tankegang, som den tids industrisamfund bragte med sig. Den var præget af liberalismen, at mennesket må skabe sit eget liv.

Martin Andersen Nexø arbejdede som journalist for forskellige aviser, mest på aviser der skrev for arbejderklassen. En overgang var han medlem af Socialdemokratiet men meldte sig senere ind i Kommunistpartiet. Efter revolutionen i 1917 blev det kommunistiske Sovjetunionen dannet. Martin Andersen Nexø besøgte i flere omgange landet og var en stor beundrer af landets arbejderstyre.

I 1951 flyttede han til Dresden i det daværende Østtyskland. Her boede han til sin død i 1954.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Alene

Martin Andersen Nexø, 1926

Landsbyklokkens sidste toner
længst henklang!
Hvem er det, der travers ene
gaden lang?
Gerne på mit grønne øre
slumred jeg,
ak, men søvn og drøm og hvile
flyr jo mig.

Sælsomt lyser månen mod mig
mild og klar;
stjerner tindrer – som i løn
et øjenpar!
træer og huse – se hvor de har
samme sind,
i den samme skygge trygt de
sovnede ind!

Blundende på hyttens tag står
storkefar;
i dens dør to skabninger
det herligt har.
Hør, de kysses! – og de kluklér
kind til kind!
I sin kappe hyller varmt han
pigen ind.

Tavs og tankefuld i sind jeg
går min vej.
Ak, i deres elskovsrus
de ser mig ej!
Aldrig af misundelse mit
hjerter led:
men – hvor ønsked nu jeg mig i fyrens
sted!!

Arbejdsforslag til 'Alene'

1. Hvilke følelser kan følge i kølvandet på det 'at være alene'?
Lav associationer over overskriften 'Alene'.
2. Lyt til digtets sproglige rytme. Hvilken funktion har rim og rytme for digtets samlede udtryk?
3. Hvad forstærker jeg-personens følelse af ensomhed?
4. Læg mærke til digtets slutning. Taler jeg-personen sandt, når han siger, at han aldrig er misundelig?
5. Hvorfor tror du, at jeg-personen ikke kan sove?
Kan du læse det i teksten?
6. Forestil dig, at du er digtets jeg-person. Skriv dine tanker ned i din dagbog efter nattevandringen.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kludesamlerens vise

Martin Andersen Nexø, 1926

Vil I høre lidt om min malør?
Her til verden jeg kom som så mangelen
uden far, for se jeg blev undfagen,
engang mor stod i træk i en dør.
Hendes skam har jeg troligen dulgt,
men den pynter dog lidt på min vise.
-Gi en skilling til noget at spise!
når jeg dør må I slå om min sult.

Ind i verden jeg træn uden svig.
Og så får jeg gå rundt uden strømper.
Nå men Lasse er fan ingen stymper
- han er født med en bror som er rig!
Ham og mig vi kom aldrig på kant;
mens jeg sled, sanked han det i bunker!
Han har sølvtøj og dyreste grunker –
jeg forsikrer jer børn, det er sandt.

Bror han bor i et prægtigt palads,
og hans heste har guldstads i grimen;
han kan holde ti-tolv daler i timen
ved at sove og sidde på...!
Han har mønt som en anden én skidt,
blot han klør sig, straks bliver det til penge.
Jeg skal arve ham engang – om længe,
og imens får I hjælpe mig lidt!

Engang selv fik jeg lykken at se.
Men af slid var jeg blevet en skrællig,
og da Gud lod det regne med vælling
til mig fattige, mangled jeg ske!
Himlen så jo i stakkelen synd –
ak der stod én og ingenting ævned!
medens rige bror åd så han revnéd
af den fattiges vælling så tynd.

Men en søn får I tro at jeg har
børn er fattigmands rigdom i verden –
ak jeg følger med glæde hans færden;
mon han tænker iblandt på sin far?
Hver tog sit, nu er gubben snart træt
af at lede i snavset om klude.
Men en dag er det hele vel ude –
kast en skilling i Lasses kasket!

Et og andet faldt ud da lidt småt.
Man fik ta det og være forvisset:
Din fortjeneste venter dig hisset,
og se så kan du ha det så godt!
Det får være med det som det er - -
gi en skærv til den gamle mands kiste!
Mens han tager en på øjet – den sidste –
vil han drømme medynksomt om jer.

Arbejdsforslag til 'Kludesamlerens vise'

1. Hvad handler visen om? Lav en tidslinje over de handlinger og begivenheder, som Lasse fortæller om i visen.
Hvordan er digtets opbygning?
2. Hvor i livet er Lasse, da han synger visen?
3. Lav en personkarakteristik af Lasse. Beskriv hans ydre og indre karakteristik. Tegn, mal eller lav en collage, som viser Lasses personlighed.
4. Lav en personkarakteristik af Lasses rige bror. Beskriv hans ydre og indre karakteristik. Tegn, mal eller lav en collage, som viser broderens personlighed.
5. Visen indeholder to fortællinger. En om Lasse og en om Lasses bror. Hvorfor tror du forfatteren har valgt at lade Lasse have en rig bror? Hvad er visens samlede budskab?
6. Skriv en ønskeseddel for Lasse.
Hvad tror du han ønsker sig? Hvorfor?
7. En vise er et digt, der kan synges. Nogle viser bruger humoren som sprogligt virkemiddel. Det gør denne vise. Find eksempler på hvordan forfatteren har brugt humoren, og forklar hvilken virkning det har.

Introduktion til 'Dagsang' af Martin Andersen Nexø

'Dagsang' er skrevet til en Jenlefest. Jenle er stednavnet på det område ved Skive, hvor forfatteren Jeppe Aakjær boede i sit voksne liv. Jeppe Aakjær digtning var præget af hans store lyst til at skabe opmærksomhed og debat omkring forhold for husmænd, landarbejder, tjenestefolk, kvindernes valgret og hedens fredning.

Jenlefesterne blev Jeppe Aakjær's eget sted for taler og debat. Den første Jenlefest foregik i 1910, og hver sommer mødtes tusinder af mennesker for at høre Jeppe Aakjær, politikere og kulturpersonligheder tale om politiske og kulturelle emner. Traditionen lever videre den dag i dag.

Dagsang

Martin Andersen Nexø

Snart er dagen inde,
gryet bringer bud.
Sliddets mand og kvinde
træd i morgnen ud!
Som på fjerne strande
stiger sol af sky,
løft af nattens vande
jer en verden ny!

For et fåmands-vælde
for en grådig pung
hårdt I måtte trælle
olding, barn og ung!
Klam af dybets mørke
steg jer trællesang
dump mod herrers ørke -:
råb og bægerklang.

Duggedes jert øje
tit af skønheds-skær?
tindred det af høje
verdnens tankehær?
Ak, i trældoms øde
helst gror bitter nød;
græd en sjæl for føde,
fik den sten for brød!

På så onde minder
løfter sig jert lag. -
Se dog, natten svinder
for den lyse dag!
Lad da mørket fjæle
det som skydes ud.
I er unge sjæle
skabt af lysets gud!

Kvinde, græd ved vuggen
tit du for din dreng -:
signende er duggen
for den grønne eng!
Dagen tar din tåre;
til sin nye ægt,
livets gud vil kære
dig og al din slægt!

Mand som tung af græmsel
dig langs jorden drog -:
medens evig glemsel
alle 'herrer' tog,
du genrejser verden
efter småmands lov,
hans som ved sin færden
satte flid for rov.

Rundt i småmands hytter
- i de tusind hjem -
dybest skarer lytter
nye tanker frem.
Slyng om jord en kæde
- I og jeres æt -
solskin skab, og glæde,
hvor kun før blev grædt

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Arbejdsforslag til 'Dagsang'

1. Lav en liste over sangens modsætninger.
Vis nogle af modsætningerne i en collage, en tegning eller i et maleri.
2. Digtet taler til en gruppe. Beskriv de træk som gruppens medlemmer har til fælles.
3. Gennem sangen bruges naturen og døgnets rytme til at skabe billeder hos læseren. Find billederne.
Hvilken funktion har naturen og døgnrytmen i sangen?
4. Et velkendt fif for talere og agitatorer er at sympatisere og rose den gruppe man vil forsøge at påvirke. Find eksempler hvor forfatteren sympatiserer og prøver at påvirke læserne.
5. Sangen inviterer til fællesskab omkring 'nye tanker' og en 'ny verden'.
Hvad tror du, disse nye tanker og den ny verden går ud på?

Biografi Johannes V. Jensen

Johannes V. Jensen (1873-1950) er født og opvokset i Himmerland, hvor han modtog undervisning i hjemmet. Efter studentereksamen flyttede han til København, hvor han startede på medicinstudiet. Han tjente penge til studierne ved at skrive spændingsromaner til magasinpressen.

I 1895 opgav Johannes V. Jensen studierne og levede udelukkende som forfatter og journalist. På det tidspunkt havde han allerede udgivet 12 romaner.

Johannes V. Jensens forfatterskab blev omfangsrigt og udtrykker appetit på livet. Han skrev om menneskets kraft og drømme om at realisere sig selv. Han foretog lange rejser til Amerika og Østen og rundt i Europa. Indtrykkene herfra er tydelige i hans digtning.

Johannes V. Jensen var overbevist darwinist¹⁾ og ateist²⁾. Han havde et udpræget naturvidenskabeligt menneskesyn. I hans tidlige digtning ser vi også konflikten mellem det moderne videnskabelige intellekt og det romantiske og

religiøst prægede menneske.

Johannes V. Jensen er især kendt for sine Himmerlandshistorier og for sine myter. Normalt betegner myter fortællinger om guder og væsener fra en anden verden. Myten forklarer sammenhænge i vores verden på en billedlig måde. Fx sammenhænge om naturen, kulturen eller vores måde at være sammen på. Men Johannes V. Jensen bruger mytebegrebet på en anderledes måde. For ham er myten en kort fortælling, der beskriver en intens oplevelse. I 1944 modtager Johannes V. Jensen nobelprisen i litteratur.

Noter:

- 1) *darwinist: person som tror på arternes udvikling.*
- 2) *ateist: person der ikke tror på Gud*

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Konfirmationssang

Johannes V. Jensen, 1930

Luk op, alverden! En skare står
på spring til den største forandring.
For sidste gang moder kæmmed vort hår
og sendte med smil og med sorg os
afsted på vor vandring.

Som små vi leged' med graveske
og pudsede næse på søster.
Hvem ved hvad vi alle sammen skal se!
Det kalder fra nord og fra syd og fra
vester og øster!

Hør damper tuder fra Øresund!
Det blæser fra lokomotivet!
På uret vi ser, det er yderste stund,
om pakket vi får, om vi når
omnibilen til livet!

For mange rejsen går ikke langt:
bag disken, til filebænken!
Dog de der begyndte bitterlig trangt
fik oftere samling og tugt til at
afkaste lænken.

Og søster du, som er bleven stor
og regnes ret snart til de smukke,
du havner vel, håber du, på et kontor.
Men glem ikke mors paradisiske
sang ved en vugge!

Så flyv da mellem de voksne ud!
Hold til, unge folk, hvor der knejses!
Byt om med en overall stivetøjs-skruds
og nærm dig med nakken hvor tunge
ting løftes og rejses!

Når følfod bræmmer hver grøft med guld,
og stæren har glimmer på kjolen,
med tvættede øjne det nybagte kuld
og med indvendig ild i en påskeblæst
stormer mod solen!

Arbejdsforslag til 'Konfirmationssang'

1. Sæt overskrifter på de enkelte strofer.
2. Hvem tales der til - hvem er 'vi'?
3. Sangen handler om den forandring, der sker ved konfirmationen.
Inddel tekstens handling i 'før' og 'efter' konfirmationen.
Lav en collage af maleri og ord til at illustrere en datidens konfirmand.
4. Hvilke gode råd gives til konfirmanden i sangen?
5. Hvilke gode råd vil du give en konfirmand i dag?
6. Johannes V. Jensen var ateist. Hvordan kan det ses i teksten?
7. Inddel dit eget liv i 'før' og 'efter' konfirmationen/nonfirmationen.
Lav en collage af maleri og ord til at illustrere nutidens konfirmand.
8. Hvad er forandret i vores samfund i forhold til tekstens tid?
9. Sammenlign sidste strofes ordvalg med de foregående.
Hvilken effekt har det for afslutningen af digtet?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Motorsang

Johannes V. Jensen, 1927

1. Rask på landevejen ruller,
synger støt din gode vogn.
Nyskabt over jordens skulder
stiger sogn på sogn.
Atter sol og søndenvinde,
blomster, fugle, farvespil.
Grønne grøftekanter, kvinde,
forår, stunder til.
Luftig favner dig den åbne dag.
Strande, skove, himmelblåt behag
sky efor, og by ebag!

Sky efor, og by ebag!

2. Underfuldt det var at fare
livets bane, fuglefrit.
Rask besked, thi hvad skal vare?
Livet er et ridt.
Broget vinked blomstervrimlen,
grøftens seng, hvorhen jeg for.
Hjem jeg havde under himlen
på en vidstrakt jord.
Aldrig kommer svunden stund igen.
Aldrig glemmer vi vor glæde, ven,
Motormand, far hen, far hen!

Motormand, far hen, far hen!

3. Landevejen – Bygedåben!
Motorsang, en storm imod!
Solens fødsel, himlen åben!
Farten i dit blod!
Eja, i en brakmark haren!
Ved en sydlig sjællandsk kyst
hjemad søger vildgæsskaren –
Udvé i dit bryst!
Luftig favner dig den åbne dag.
Strande, skove, himmelblåt behag –
Sky efor og by ebag!

Sky efor, og by ebag!

Arbejdsforslag til 'Motorsang'

1. Lyt til oplæsning af digtet.
Læg mærke til:
 - Stemningen.
 - Rytmen.
 - Hastigheden.
2. Bemærk de enkelte ord og sammenstillinger af ord.
Hvilken sfære hører ordene til? Hvilken effekt giver det digtet?
Bemærk sætningernes opbygning, udsagn, længde og tegnsætning.
Hvilken virkning har det?
3. Find digtets metaforer.
Hvilken stemning udtrykker de og med hvilken effekt?
4. Indeholder digtet gentagelser? Hvordan virker det?
5. Læg mærke til overskriften. Hvilken holdning ligger der i ordet 'Motorsang'?
6. Sammenlign digtet med filmatiseringen af Johannes V. Jensens myte 'De nåede færgen'. Find ligheder og forskelle.
7. Kender du situationer, hvor du i kraft af teknik beruses af livet og livslyst?
Fortæl om det enten i et digt eller i en monolog.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Tom Kristensen

Tom Kristensen (1893-1974) voksede op i en tid præget af store forandringer. Industrialisering havde givet mennesket en optimistisk tro på den moderne verdens uanede muligheder.

Den samme industrialisering gjorde 1. Verdenskrig til en krig med grusomme krigsmaskiner, hvis effektive resultater rystede mennesket. Efter krigen gennemførtes et generationsopgør. Gamle idealer erstattes af nye. USA's stærke økonomiske position efter krigen gjorde, at USA på mange områder blev forbillede for den vestlige verden.

Følelsen af ikke at have noget kendt at støtte sig til, værditabet og tomhed blev af stor betydning for Tom Kristensens værker.

Tom Kristensen var produktiv fra 1920-1930, hvor han bl.a. skrev sit største værk 'Hærværk', der byggede på hans egne oplevelser som alkoholiker. Tom Kristensen holdt tidligt op med at skrive romaner og digte men fortsatte til sin død som skarpsindig kritiker.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Min Pibe

Tom Kristensen, 1920

Jeg er kun en lille digter
halvt en tænker, halvt en nar,
elsker meget store frakker,
store hatte, stor cigar.

Skæbnen gav mig store frakker,
stak mig også en cigar;
men hvad angår heftig elskov
holdt den mig sgu slemt for nar.

Jeg går gerne ud i natten
for at lufte gammelt støv,
som har samlet sig i hjernen
under dagens tyggen drøv,

tænder mig en lille pibe;
men når vinden er for studs,
skærmer jeg med hånden varsomt
om min tændstiks lune blus,

ser det slikke op ad træet,
sender det et gnidret smil,
suger så i hellig andagt
af min pibes luftventil.

Skæbnen gav mig denne pibe
og en mægtig god ration
af tobak som en erstatning
for min mangel på passion.

Arbejdsforslag til 'Min Pibe'

1. Læs digtet højt for dig selv eller for din gruppe.
Læg mærke til digtets rim og rytme.
Hvordan skabes rytmen i sproget og hvilken effekt har det for læsningen?
2. Giv en beskrivelse af jeg-personen. Fortæl om hans liv, hvad han holder af, og hvad han ønsker sig af livet.
Tror du han er tilfreds med sit liv?
3. Hvilken forskel er der på at ryge store cigarer og små piber?
Hvad hører der til i livet, når man 'ryger store cigarer'?
4. Hvilke sanser bruger jeg-personen i fortællingen om piben?
5. Undersøg billedsproget i digtet. Hvilken effekt har billedsproget?
6. Find selv på andre billedlige beskrivelser af mennesker.
Fx 'Hun går i små sko', 'Han er født med en Rolls-Royce i baghaven'.
7. Passion betyder lidelse og lidenskab.
Et menneske, der har passion, brænder for det, hun laver.
Vær opmærksom på digtets sidste verselinje?
Hvad vil Tom Kristensen fortælle os med digtet?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Folkeviser

Tom Kristensen, 1920

1. Og det var Arthur med blanke laksko,
og det var lørdag, og der var bal,
og nogle dansed, og andre drak jo:
thi det var lørdag, og der var bal.
Og Arthur sa': 'Jah,'
og han sa': 'Tjah,
jeg ka'tte gøre for det, ka' jeg vel.'
2. Og så en pige i noget lilla,
og så en søster i noget drapt;
og dette syn blev jo Arthur vild a';
thi det var satans, som de var skabt.
Og Arthur sa': 'Jah,'
og han sa': 'Tjah,
jeg ka'tte gøre for det, ka' jeg vel.'
3. Og han spenderede en masse banco
på lille, lilla Olivia.
De danse one-step og lørdags-tango
og andre danse fra Bolivia.
Og Arthur sa': 'Jah,'
og han sa': 'Tjah,
jeg ka'tte gøre for det, ka' jeg vel.'
4. Og det blev nattakst med bilen hjemad,
og det blev nattakst for kys og klap,
og da så søndagen lunted fremad,
var mønten rullet og Arthur slap.
Men Arthur sa': 'Jah,'
og han sa': 'Tjah,
jeg ka'tte gøre for det, ka' jeg vel.'
5. En skønne morgen i en toiletspand
fandt en fru Sørensen et barnelig.
Den lille lilla holdt såre slet stand
mod krydsforhør fra vort politi.
Men Arthur sa': 'Jah,'
og han sa': 'Tjah,
jeg ka'tte gøre for det, ka' jeg vel.'
6. Og det var Arthur med blanke laksko,
og det var lørdag, og der var bal,
og nogle dansed, og andre drak jo;
thi det var lørdag, og der var bal.
Og Arthur sa': 'Jah,'
og han sa': 'Tjah,
jeg ka'tte gøre for det, ka' jeg vel.'

Arbejdsforslag til 'Folkevisen'

1. Læs digtet og genfortæl i 3-mandsgrupper med egne ord indholdet af digtet. Genfortællingen foretages ud fra forskellige synsvinkler:
 - Arthur.
 - Olivia.
 - Fru Sørensen.

I kan vælge at skifte genre i genfortællingen, så genfortællingen foregår som et tv-indslag eller som en samtale mellem mænd og kvinder.

2. Understreg de sproglige gentagelser og find ud af hvilken effekt de har for digtet.
3. Læg mærke til sproglige gentagelser. Hvilken effekt har det for digtet?
4. Reglerne for tegnsætning siger, at vi skal slutte spørgende sætninger med et spørgsmålstegn. Denne regel bliver ikke fulgt her. Hvorfor ikke?
5. Hvilken holdning tror du, fortælleren har til Arthur?
Kan du se det i teksten?
Hvad synes du om Arthur?
6. At skrive om kærlighed, lyst og uønsket graviditet er altid et godt emne. Hvorfor mon?
7. Hvilke ligheder og forskelle er der mellem tekstens tid og vores tid i forhold til emnet?
8. Brug dit kendskab til folkevisen som genre. Hvilke ligheder og forskelle er der i forhold til indhold og genre?

Optimisme

Tom Kristensen, 1954

Jeg frygter ikke for sjælen.
Jeg frygter ikke for kødet.
Jeg frygter kun det tilfældige ord,
der bringer forvirring i verden.

Jeg frygter ikke for livet.
Jeg frygter ikke for døden.
Jeg frygter kun den bedøvende rus,
der gør mig tilfældig i verden.

Arbejdsforslag til 'Optimisme'

1. Hvad er dit førstehåndsindtryk af digtet?
2. Hvilken stemning er der i digtet?
Hvilke følelser er dominerende?
3. Fokuser på sproget. Hvilken effekt har gentagelserne?
4. Hvad vil Tom Kristensen fortælle med digtet?
Hvordan hænger det sammen med dit kendskab til Tom Kristensens biografi?
5. Skriv selv et digt, der er bygget op på samme måde:

Jeg frygter ikke.....
Jeg frygter ikke
Jeg frygter kun
.....

Jeg frygter ikke
Jeg frygter ikke
Jeg frygter kun
.....

Biografi Tove Ditlevsen

Tove Ditlevsen levede fra 1917-1976. Hun voksede op i en fattig socialdemokratisk arbejderfamilie i København. Tove Ditlevsen skrev både digte, romaner, noveller og børnebøger. Det tematiske omdrejningspunkt i forfatterskabet var kvindens roller. Gennem opfyldelsen af forskellige roller får kvinden sin identitet. Ifølge Tove Ditlevsen er den borgerlige kvinde i bund og grund ensom, udsat og splittet. Mennesket rummer mange uforklarlige følelser, som destruktion, jalousi, skamfuldhed mv., som Tove Ditlevsen gennem sit forfatterskab beskrev på en ærlig og personlig måde.

Personligt var Tove Ditlevsen i perioder narkoman og var i flere omgange

indlagt på psykiatrisk hospital til behandling for voldsomme psykiske problemer.

Tove Ditlevsens liv var præget af grundlæggende følelser af ensomhed, angst, tvivl og splittelse. Disse følelser delte hun gennem sit forfatterskab med sine læsere, der så deres egen usikkerhed og deres egne problemer ved at høre hendes livshistorier. At hun skrev om svære følelser på en måde, så læserne kunne genkende sig selv, gjorde hende meget populær. På trods af at hun var berømt og populær, oplevede Tove Ditlevsen en smertelig splittelse, angst og ensomhed, som gjorde, at hun til slut tog sit eget liv.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Eva

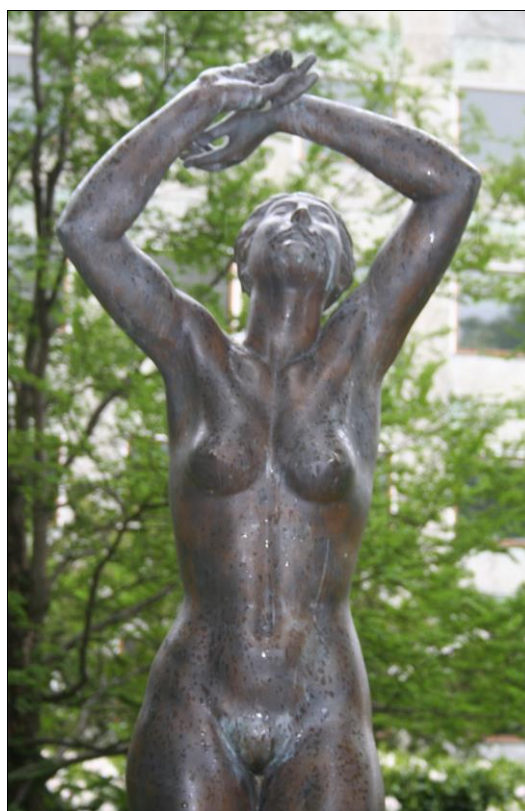
Tove Ditlevsen, 1942

1. Se på denne mund der kyssede
 så mange og så gerne –
der er sår på mine læber,
 og de sår kan ingen fjerne.
2. Ak, min stakkels mor har lært mig:
 heller give end at tage,
og jeg gav med glade hænder;
 der er intet mer tilbage
3. Og som fuglen flyver bort,
 når træets sidste bær er plukket,
drog de syngende af sted,
 da deres tørst var blevet slukket.
4. Derfor er min mund så falmet,
 den har kysset lidt for mange,
den har sunget alt for meget –
 der er ikke flere sange.
5. Om jeg dør i denne nat
 vil ingen sørge eller klage,
de har elsket mig engang,
 og der er ikke én tilbage.
6. Men de sødeste minutter har jeg elsket,
 har jeg levet,
og på mine åbne læber
 stod min skæbne altid skrevet.
7. Klogskab har jeg aldrig ejet,
 derfor tabte jeg i spillet,
og jeg blev af andre kaldet det,
 jeg aldrig havde villet.
8. Men mit hjerte græder stille
 mod den hvide aftenstjerne –
ingen kysser mer de læber,
 der har kysset alt for gerne.

Arbejdsforslag til 'Eva'

1. Læs digtet og noter, hvilke stemninger, digtet rummer.
2. Arbejd med synsvinklen i digtet. Hvad siger jeg-personen om sin egen skæbne?
Hvilket syn har hun på sig selv?
Hvilket syn, tror hun, de andre har på hende?
Hvordan vil du karakterisere hendes selvværd?
3. Find eksempler på sproglige billeder og sammenligninger og fortæl hvilken virkning det har på digtet.
4. Hvad tror du, de andre kalder hende i 7. strofe?
5. Beskriv digtets 'jeg'.
Beskriv hendes handlinger, følelser og forventninger til fremtiden.
6. Arbejd med digtets komposition. Undersøg digtets bøjning af verber. Hvilken effekt giver det, at blande bøjningsformerne?
7. Bemærk overskriften. Ifølge biblen hed den første kvinde på jorden Eva. Hvilken rolle har hun i biblen?
Er der sammenhæng mellem biblens Eva og digtets jeg?
8. Diskuter i klassen hvad man kalder en pige, der har været sammen med mange drenge.
Hvad kalder man en dreng, der har været sammen med mange piger?
Er der forskel?
9. Kunne pigens historie være skrevet i vores tid?
Hvorfor/hvorfor ikke?
10. Kunne det være gået pigen anderledes?
Hvordan?
Hvem har ansvaret for pigens følelser?

'De tyske soldater. Foråret 45'

Tove Ditlevsen, 1945

Trætte tyske soldater
går i en fremmed by
med forårets lys over panden;
de ser ikke på hinanden.
Trætte, tøvende, sky,
går de mod nederlaget
midt i en fremmed by.

Dem har vi lært at hade,
ingen forstår deres sprog,
og møder vi deres blikke
bliver vort som en lukket bog.
Er de mon kammerater
de trætte, tyske soldater,
eller er hver mand ensom
og taler de hver sit sprog?

De går i det sidste forår,
de gik her i regn og storm –
dengang var den mindre lurvet,
den hæslige grå uniform.
Den gang hadet vi mere blindt
hvert lavsindet træk vi fandt,
nu undres vi, om der findes
en tænkende sjæl iblandt?

De trætte tyske soldater,
hvis sprog er hastigt og hårdt,
går i en hærget og fremmed by
- langsomt dør lyden bort
af slæbende støvlehæle
der trampet på os og vort.

De trætte tyske soldater
er gamle af gru og mord.
Måske ville øjnene gerne
følge et stjernespor,
måske ville tanken gerne
fange en melodi
af forårets fine kulde,
før alle ting er forbi?

Men snart skal vi varsomt løse
et skælvende Danmark fri,
og snart går de støvlehæle
for sidste gang døden forbi,
- og snart er kun hadet tilbage
af seks års fortærende krig.

Nu gemmes de blanke våben
dybt i den danske jord
- hver mand har kniven åben,
for mord skal hævnnes med mord –
men trætte tyske soldater
går i et solblåt gry,
midt i det sidste forår,
midt i en fremmed by.

Arbejdsforslag til 'De tyske soldater. Foråret 45'

1. Læs digtet igennem. Lav i dit hæfte to spalter, hvor du noterer den viden, du får om 'de tyske soldater' og 'vi/os'.
Hos hvem ligger fortællerstemmens sympati?
2. Læg mærke til at der stilles tre spørgsmål i digtet.
Hvem spørges? Og om hvad? Hvilken effekt har spørgsmålene?
3. Noter digtets modsætninger i to spalter.
Hvilken effekt har modsætningerne i forhold til stemning og budskab i digtet?
4. Ofte har vi mennesker nogle bestemte opfattelser af, hvem der er vores venner, og hvem der er vores fjender.
 - Hvilke værdier tillægger du 'ven' og 'fjende'?
 - Hvordan passer dine værdier med de indtryk digtet giver dig?
5. Ordsammensætningen 'fremmed by' og 'sidste forår' gentages nogle gange.
 - Hvilken betydning har det for digtets samlede budskab?
 - Hos hvem ligger synsvinklen i ordsammensætningen?
6. Skriv en artikel, monolog eller et digt, hvor du undersøgende beskriver en gruppe mennesker, som store dele af samfundet fordømmer.
Du skal med dit sprog vise nysgerrighed frem for fordømmelse.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Halfdan Rasmussen

Halfdan Rasmussen (1915-2002) er mest kendt for sine børnerim og vrøvlvers. Hans sproglige finurligheder og sprudlende ordkunst har sat varige spor hos mange danske børn og voksne. Især hans livslange samarbejde med Ib Spang Olsen, der illustrerede en række af hans børnebøger, har haft et stort begejstret publikum.

I litteraturen kommer en tids tanker og stemninger til udtryk. Halfdan Rasmussens digtning er kendt for at være sjov og munter, men alvor og livets mørke sider blev også behandlet under pennen. Halfdan Rasmussens lyrik for voksne sætter dybe spor hos læserne,

når den tager fat i alvorlige temaer som fx krig, fred og kærlighed.

I sin lyrik mestrede han alle digterkunstens virkemidler, det overraskende emnevalg, anderledes ordsammensætninger, ordenes dobbeltbetydninger, modsætningernes fascination og humoren som gennemslagskraft. Hans lyrik er gennemarbejdet leg med det danske sprog.

Halfdan Rasmussen voksede op i et arbejderkvarter på Christianshavn. Allerede som 14-årig gik han ud af skolen. Herefter havde han forskellige job, inden han efter højskoleophold begyndte at skrive digte.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Efter Bikini

Halfdan Rasmussen, 1948

1. Jorden er støv og ild. Mennesketom. Forladt.
Intet levende ser stjernernes tegn i nat.
Ingen skal græde mer. Ingen skal mere le.
Intet skal mere ske.
2. Her stod et træ engang. Solen og regnen lo
over en rede dér. Sneen bar fred og ro
ind i hver lille grens drømme om blomst og løv.
Alt er nu støv og støv.
3. Her lå et hus engang. Dørene sang og peb.
Væggenes ører bar lyd af hver fod, der sleb
livets små genfærdsspor ind i det støv, der faldt.
Alt er forstøvet alt.
4. Hare og hjort og ræv. Due og spurv og ravn.
Fisken i havets dyb. Alt hvad der havde navn.
Alt hvad det åbne liv kendte og bragte bud.
Alt er nu slettet ud.
5. Den som fik kærtegn nok. Den om hvis ensomhed
nætternes mørke skreg, før han fandt lys og fred.
Den som blev kold af had. Den som var ild og tro.
Alle fandt støvets ro.
6. Barn og bekymret mor. Elsker og bror og ven.
Nattens grå, vævre mus. Liv som gav liv igen.
Stemmer og lyd af skridt. Tavshed og råb i flæng,
sover i støvets seng.
7. Ilden dør stille hen. Livet er udslukt her.
Stilhedens hjerte slår bag det forladte ler.
Mennesket kom af støv. Alt skal forstøve blidt.
Støvet er rent og hvidt.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Skabelsesberetningen

1. Mosebog kap. 1-2

Verdens skabelse

I begyndelsen skabte Gud himlen og jorden.

Jorden var dengang tomhed og øde, der var mørke over urdybet, og Guds ånd svævede over vandene.

Gud sagde: "Der skal være lys!" Og der blev lys.

Gud så, at lyset var godt, og Gud skilte lyset fra mørket. Gud kaldte lyset dag, og mørket kaldte han nat. Så blev det aften, og det blev morgen, første dag.

Gud sagde: "Der skal være en hvælving i vandene; den skal skille vandene!" Og det skete; Gud skabte hvælvingen, som skilte vandet under hvælvingen fra vandet over hvælvingen. Gud kaldte hvælvingen himmel. Så blev det aften, og det blev morgen, anden dag.

Gud sagde: "Vandet under himlen skal samle sig på ét sted, så det tørre land kommer til syn!" Og det skete. Gud kaldte det tørre land jord, og det sted, hvor vandet samlede sig, kaldte han hav. Gud så, at det var godt.

Gud sagde: "Jorden skal grønnes: Planter, der sætter frø, og alle slags frugttræer, der bærer frugt med kerne, skal være på jorden." Og det skete; jorden frembragte grønt, alle slags planter, der sætter frø, og alle slags træer, der bærer frugt med kerne. Gud så, at det var godt. Så blev det aften, og det blev morgen, tredje dag.

Gud sagde: "Der skal være lys på himmelhvælvingen til at skille dag fra nat. De skal tjene som tegn til at fastsætte festtider, dage og år, og de skal være lys på himmelhvælvingen til at oplyse jorden!" Og det skete; Gud skabte de to store lys, det største til at herske om dagen, det mindste til at herske om natten, og stjernerne. Gud satte dem på himmelhvælvingen til at oplyse jorden, til at herske om dagen og om natten og til at skille lys fra mørke. Gud så, at det var godt. Så blev det aften, og det blev morgen, fjerde dag.

Gud sagde: "Vandet skal vrirle med levende væsener, og fugle skal flyve over jorden oppe under himmelhvælvingen!" Og det skete; Gud skabte de store havdyr og alle slags levende væsener, der rører sig og vrirler i vandet, og alle slags vingede fugle. Gud så, at det var godt. Og Gud velsignede dem og sagde: "Bliv frugtbare og talrige, og opfyld vandet i havene! Og fuglene skal blive talrige på jorden!" Så blev det aften, og det blev morgen, femte dag.

Gud sagde: "Jorden skal frembringe alle slags levende væsener, kvæg, krybdyr og alle slags vilde dyr!" Og det skete; Gud skabte alle slags vilde dyr, al slags kvæg og alle slags krybdyr. Gud så, at det var godt.

Gud sagde: "Lad os skabe mennesker i vort billede, så de ligner os! De skal herske over havets fisk, himlens fugle, kvæget, alle de vilde dyr og alle krybdyr, der kryber på jorden." Gud skabte mennesket i sit billede; i Guds billede skabte han det, som mand og kvinde skabte han dem. Og Gud velsignede dem og sagde til dem: "Bliv frugtbare og talrige, opfyld jorden, og underlæg jer den; hersk over havets fisk, himlens fugle og alle dyr, der rører sig på jorden!" Gud sagde: "Nu giver jeg jer alle planter, der sætter frø, på hele jorden og alle træer, der bærer frugt med kerne. Dem skal I have til føde. Til alle de vilde dyr og til alle himlens fugle, ja, til alt levende, der rører sig på jorden, giver jeg alle grønne planter som føde." Og det skete. Gud så alt, hvad han havde

skabt, og han så, hvor godt det var. Så blev det aften, og det blev morgen, den sjette dag.

Således blev himlen og jorden og hele himlens hær fuldendt. På den syvende dag var Gud færdig med det arbejde, han havde udført, og på den syvende dag hvilede han efter alt det arbejde, han havde udført. Gud velsignede den syvende dag og helligede den, for på den dag hvilede han efter alt det arbejde, han havde udført, da han skabte.

Det var himlens og jordens skabelseshistorie.

Adam og Eva

Dengang Gud Herren skabte jord og himmel, var der endnu ingen buske på jorden, og ingen planter var spiret frem, for Gud Herren havde ikke ladet det regne på jorden, og der var ingen mennesker til at dyrke agerjorden, men en kilde brød frem af jorden og vandede hele agerjorden. Da formede Gud Herren mennesket af jord og blæste livsånde i hans næsebor, så mennesket blev et levende væsen.

Gud Herren plantede en have i Eden ude mod øst, og der satte han det menneske, han havde formet. Gud Herren lod alle slags træer, der var dejlige at se på og gode at spise af, vokse frem af jorden, også livets træ midt i haven og træet til kundskab om godt og ondt.

I Eden udspandt en flod, der vandede haven. Udenfor delte den sig og blev til fire strømme. Den første hedder Pishon; den snor sig gennem hele landet Havila, hvor der er guld. Gullet i det land er fint; der er også bedellium og shoham-sten. Den anden flod hedder Gihon; den snor sig gennem hele landet Nubien. Den tredje flod hedder Tigris; den løber øst for Assur. Den fjerde flod er Eufrat.

Gud Herren tog mennesket og satte ham i Edens have, for at han skulle dyrke og vogte den. Men Gud Herren gav mennesket den befaling: "Du må spise af alle træerne i haven. Men træet til kundskab om godt og ondt må du ikke spise af, for den dag du spiser af det, skal du dø!"

Gud Herren sagde: "Det er ikke godt, at mennesket er alene. Jeg vil skabe en hjælper, der svarer til ham." Så formede Gud Herren alle de vilde dyr og alle himlens fugle af jord, og han førte dem til mennesket for at se, hvad han ville kalde dem, og det, mennesket kaldte de levende væsener, blev deres navn. Sådan gav mennesket alt kvæget, himlens fugle og alle de vilde dyr navn, men han fandt ikke en hjælper, der svarede til ham.

Da lod Gud Herren en tung søvn falde over Adam, og mens han sov, tog han et af hans ribben og lukkede til med kød. Af det ribben, Gud Herren havde taget fra Adam, byggede han en kvinde og førte hende til Adam. Da sagde Adam:

"Nu er det ben af mine ben
og kød af mit kød.
Hun skal kaldes kvinde,
for af manden er hun taget."

Derfor forlader en mand sin far og mor og binder sig til sin hustru, og de bliver ét kød.

Adam og hans kvinde var nøgne, men de skammede sig ikke.

Arbejdsforslag til 'Efter Bikini'

1. Læs digtet højt og lyt evt. til en musikalsk udgave af digtet.
2. Undersøg de enkelte strofer.
 - a. Giv hver strofe en overskrift.
 - b. Hvilke ligheder er der i de enkelte strofers opbygning?
2. Undersøg digtets sprog.
 - Hvilke gentagelser af enkelte ord eller vendinger er der i digtet?
 - Er der sproglige billeder? Hvilke?
 - Er der metaforer? Hvilke?
 - Hvordan er rim og rytme i digtet?
 - Beskriv sætningsopbygningen.
3. Hvilken udvikling sker der i digtet?
4. Bemærk verbernes bøjning.
Hvilken effekt har det for digtets samlede udtryk?
5. Læs biblens skabelsesberetning. Biblen, '1. Mosebog kap.1 og kap.2'
 - Lav en sammenligning mellem skabelsesberetningen og 'Efter Bikini'.
 - Hvilke ligheder er der?
6. Mal 'Efter Bikini' som en frise med et billede for hver strofe.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Noget om helte

Halfdan Rasmussen, 1955

Livet er en morgengave.
Sjælen er et pilgrimskor.
Der står krokus i min have.
Der står øller på mit bord.
Under himlen hænger lærken
som et fjernt bevinget frø,
for en lærke tænker hverken
på at kæmpe eller dø.

Her er fredeligt og stille.
Her er ingen larm og støj.
Jeg har sået kruspersille
og et brev med pure løg.
Lad alverden slå for panden
og bekæmpe spe med spot.
Jeg vil enes med hinanden
og mig selv og ha det godt.

Der er nok som går og sysler
med at sprænge kloden væk.
Jeg vil ikke ha skærmydsler
og kanoner bag min hæk.
Mens de andre går og sveder
for at gi hinanden lak,
vil jeg pusle med rødbeder,
selleri og pastinak.

Jeg vil ikke slås med bisser.
Jeg vil så og ikke slå.
Selv de rødeste radiser
kan man roligt lide på.
Og de sølle penge rækker
til lidt mer end skattesjov,
når ens kone går og trækker
sådan lidt til husbehov.

Gulerødder kan hun trække
op af jordens automat,
hvor de står i rad og række
mellem bønner og salat.
Og hvis jeg er træt og gnaven,
og det sker jo af og til,
kan vor muldvarp grave haven,
hvad den sikkert gerne vil.

Samson gik og styrted templer.
Peter Freuchen knak sit ben.
Ak, mod disse to eksempler
er min dåd en sølle en.
Jeg har aldrig dræbt filistre
eller haft et ben af træ.
Og når stærke mænd blir bistre
går jeg fra Thermopylæ.

Tiden går og tiden hverver
store mænd til mandig dåd.
Jeg, reserven blandt reserver,
bryder ofte ud i gråd.
Jeg får nerver og migræne
blot jeg skær mig på en dolk
og vil helre slå min plæne
end slå løs på pæne folk.

Hvorfor skal man slå på tæven
eller bruge tæveord?
Jeg vil trykke folk på næven.
Jeg er ingen Tævedor.
Lad dem tæve på hinanden
der har tæv behov endnu.
Jeg vil ikke klinke kanden
før jeg ser den er itu!

Livet er en dejlig gave.
Jorden er en herlig jord.
Der er øller i min mave.
Der står krokus på mit bord.
Når reserverne skal stille
for at splitte kloden ad,
skriver jeg med kurspersille
verdens mindste heltekvad.

Arbejdsforslag til 'Noget om helte'

1. Læs digtet og lyt evt. til en musikalsk udgave af digtet.
2. Hvad handler de enkelte strofer om?
Giv stroferne overskrift.
3. Læg mærke til rim og rytme i digtet.
Hvilken funktion har rim og rytme?
4. Halfdan Rasmussen bruger sproget på en måde, så læseren forundres og underholdes.
 - Vis eksempler på hvordan sprogets sammenstilling giver anderledes og sjove meninger.
 - Find eksempler på sproglige billeder i digtet som du synes har stor effekt.
 - Find eksempler på hvor forfatteren bruger ironi.
Hvilken effekt har det?
5. Hvilke helte præsenteres vi for i digtet?
Undersøg hvad deres heltedåd har bestået i.
Hvem tror du, der er digtets egentlige helt?
Hvori består rigtige heltes heltedåd?
Hvilke kvaliteter har en rigtig helt ifølge digtet?
6. Lav hurtigskrivning i fem minutter om hvilke kvaliteter og handlinger der beskriver dig som helten i dit liv.
Er der ligheder mellem digtets helte og dine udsagn om helte?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Cecil Bødker

Cecil Bødker (1927-2020) blev født som eneste pige i en børneflokk på seks. Faderen var forfatter og ansat som tegner på en sølvvarefabrik, hvor Cecil Bødker senere kom i lære og blev uddannet sølvsmed.

Cecil Bødker skrev digte under sin læretid, og fortsatte skriveriet efter at hun blev uddannet. Faderen gav gode råd og støttede hendes forfatterskab. I 1955 sendte han hendes digte ind til forlaget Arena, som udgav digtsamlingen 'Luseblomster'.

Cecil Bødker er en meget alsidig forfatter med en stor produktion bag sig. Hun har skrevet talrige digte, radiospil, noveller og såvel børnebøger som vok-

senbøger. Især er hendes børnebøger om drengen Silas kendt af mange. Den 1. bog om Silas udkom i 1967 og den 13. bog i serien udkom i 1998.

Cecil Bødkers temaer er alsidige i hendes omfattende produktion. Men karakteristisk for hendes figurer er, at de ofte er lidt skæve eksistenser med styrke og mod på livet. Tilbagevendende temaer er frihed, styrke og ansvaret for at tage konsekvenserne af valget.

Skildringen af miljøer fra fremmede lande, historiske tider og utopiske samfund går igen i alle bøgerne og giver læserne oplevelser, der sætter spor.

Tvang

Cecil Bødker, 1956

Du kan ikke tvinge dem
til at elske hinanden,
og du kan ikke piske dem til at enes,
for de vil hade dig
i fællesskab,
så også din søn
må lære at dræbe.

Du kan ikke åbne deres øjne
med magt,
for de vil frygte dig,
og deres hjerter vil springe som flint.
Kun dine våbenløse hænder
kan vise dem vejen
til fordragelighed.

Arbejdsforslag til 'Tvang'

1. Arbejd med overskriften.

- Hvad kommer du til at tænke på, når du hører ordet 'tvang'?
Skriv dine associationer ned.
- Hvor har du oplevet/set tvang anvendt?
- Lav en definition på ordet tvang.

2. Læs digtet og noter de følelser ned, som digtet direkte beskriver.

- Noter de følelser ned, som digtet indirekte fortæller om.
- Hvad betyder det, at 'også din søn må lære at dræbe'?
- Hvem taler digtet til? Hvem taler digtet om?

3. Digtet indeholder sproglige billeder.
Hvilken betydning og hvilken effekt har de på digtet?

4. Læs stroferne højt på forskellige måder ved at lege med betoning,
pausering, tryk og stemmeføring.
Hvad betyder din højtlesning for budskabet i digtet?

5. Digtet består af to strofer og tre sætninger.
Forestil dig at sætningerne var skrevet i fx et brev.

- Skriv det brev sætningerne indgår i.

6. Skriv en notits til avisen om den hændelse, der kunne have fået forfatteren
til at skrive dette digt.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Øksen

Cecil Bødker, 1956

Nøgen muld
og våde dage
mødes lavt.

Hestens lange mule
møder jorden.

Livspendulet går i stå.

Sten gror op i marken
rammer stål
i agermørket.

Oldtidsgnistrer vredt
bag mulden.

Dagen standser.

Hesten søkker skævt
i haserne,
fortættes.

Sten og stål og nøgen muld
og hest og dyngvåd dag
har sat hinanden stævne.

Det ser en plovdræng.

Hans fingre roder stenen frem,
et jordgråt redskab
kommer i hans hænder,

en økse gjort i flint.

To øjne møder tiden.
En rod fornemmes.
Et sind på rejse
sænkes
årtusinder tilbage.

Arbejdsforslag til 'Øksen'

1. Noter ord fra digtet ned, som du ikke kender eller ikke forstår. Undersøg betydningen af ordene.
2. Digtet fortæller to historier, som flettes sammen. I digtet går en dreng i regnvej og pløjer jorden med en stålplov trukket af en hest. Han finder noget, som har stor historisk betydning.
 - Find ord og sammenstillinger af ord, der fortæller om drengens arbejde og hans situationen.
 - Find ord og sammenstillinger af ord, der fortæller hvilken historisk betydning hans fund har.
 - Pløjning foregår om efteråret. Undersøg om pløjningen kan have betydning på andre planer end på handleplanet i digtet.
3. Undersøg digtets opsætning, strofernes længde og placering. Hvilken betydning har opsætningen for digtet?
4. Læs sætningerne højt på forskellige måder ved at lege med betoning, pausering, tryk og stemmeføring. Hvad betyder din højtlesningen for budskabet i digtet?
5. Stenøksen har symbolsk værdi i digtet. Hvad er den symbol for?
6. Nævn andre symboler, som du har kendskab til fra fx film, bøger og musikvideoer.
7. Nævn ting fra din hverdag, som kan ophøjedes til at have symbolsk værdi for dit liv. Begrund dit valg.

Symboler

Et symbol i en tekst (eller i kunst, film, musik mv.) er en genstand, som ud over den helt konkrete betydning i teksten også får en overført betydning for en hel tekst.

Symboler spiller på bestemte associationer og følelser hos læseren. Symboler er afhængige af hvilken kultur man lever i og har kendskab til.

Eksempler på symboler: 'Den hvide due', som signalerer fred, frihed og uskyld.

'Slangen' som signalerer forræderi og falskhed.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Benny Andersen

Benny Andersen (1929-2018) er vokset op i et københavnsk arbejderhjem. Som 12-årig begyndte han at få klavertimer, som gav redskaber til den musikalitet, der har fulgt ham livet igennem. Han gik ud af skolen efter 7. klasse, havde småjobs og kom i lære på et reklamebureau, hvor han dog sprang fra, et halvt år før han var udlært, for at arbejde som barpianist. I 1952 blev hans første digt trykt og siden er mange fulgt efter.

Gennemgående temaer i hans forfatterskab er ud over portrætter af den fremmedgjorte mand, der forsøger at finde 'takten i livet', også kritikken af vores samfund. Benny Andersen tager tid-

ens holdninger og værdier op til debat i digte og noveller.

Kendetegnende for sproget er hans brug af ironi og nyskabende arbejde med sproglige udtryk, ordenes dobbeltbetydninger, utraditionelle rim og brug af gamle klicheer i nye sammenhænge. Ofte skabte han overraskende pointer ved at sammensætte vidt forskellige emner, der gør, at vores almindelige hverdag bliver sat i en ualmindelig situation. Derved bliver vi opmærksomme på både det almindelige i vores liv men også på det ualmindelige. Vi bliver opmærksomme på vores liv ved at læse Benny Andersen.

Årstiderne

Benny Andersen, 1972

Vasketøj vajer for vinden.
Småbørn får knopper på kinden.
Piger blir drillet og fodbold blir spillet
for nu er det sommer i Danmark.

Dagene falder så dystre.
Skolebørn vil ikke lystre.
Tøj bliver forældet og tårer blir fældet
for efterår er det i Danmark.

Skilsmisser. Dødsfald. Romaner.
Hoste og nedfrosne planer.
Næsen blir dryppet og tuden blir dyppet
for nu er det vinter i Danmark.

Blomster på eng og i potte.
Banket blir mangel en måtte.
Plæner blir sået og digte forstået
for nu er det forår i Danmark.

Arbejdsforslag til 'Årstiderne'

1. Læs digtet og lyt evt. til en musikalsk udgave af digtet.
2. Arbejd med komposition.
 - Lav en tidslinje og plot handlingen ned.
 - Hver strofe slutter med 'for nu er det.... ' Hvilken effekt har det?
 - Digtet er bygget op som en række udsagn. Er der sammenhæng i udsagnene? Hvilken effekt giver det digtet?
3. Undersøg digtets brug af forskellige rim. Hvilken effekt har det på digtet, at der er disse rim?
4. Digtet er bygget op som associationer over årstider. Hvilke stemninger ligger i de forskellige årstider?
5. Prøv at fortsætte associationsrækken på årstider og skriv selv et årstidsdigt.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Mit liv som indvandrer

Benny Andersen, 1993

Det var en mørk og kold novembermorgen
jeg kom til denne verden
lille frysende indvandrer i Norden
fordrevet fra mit tropiske hjemsted
med en middeltemperatur på
næsten 38 grader i skyggen
hvor jeg trygt kunne bade dag og nat
i mit lille lune to liters ocean

Mit tidligste liv
omfavnet af varme
blidt skvulpende velvære
en nynnende kvindestemme
viste sig senere at være min mors
og en klimprende strengeleg
som fik mig til at slå en kolbøtte i vandet
genkendte jeg senere som min fars banjo
alt var her
og behøvede ikke at forstås

Forestil jer chokket
da jeg med ét blev udstødt
af mit tropiske paradis
og forvist til en arktisk egn
måske var der 20 grader celcius
måske 21
på Rigshospitalets fødegang
men for mig var det hundekoldt
splitternøgen som jeg var
et iskoldt og knastørt helvede
og så de højtråbende stemmer
på et uforståeligt sprog
hvidklædte kæmper vendte bunden i vejret på mig
gav mig et dask i min arme mås
der kun kendte varme skvulp mellem balderne
og da spædbørn i forvejen har svært ved
at se forskel på op og ned
blev jeg yderligere forvirret over
denne flok larmende galninge
der stod på hovedet
svingende armene i luften
viste tænder

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Hjælp
tænkte jeg
Nu er det ude med mig
tænkte jeg
Jeg er havnet blandt de vilde
tænkte jeg
er det så mærkeligt at jeg skreg
og jo mere jeg skreg
jo højere råbte de
de sloges om mig
skrabede den sidste varme væde af mig
med knastørre klude
ren tortur
jeg skreg og skreg
Am – am – mam –
jeg kunne ikke udtale
Amnesty International
men det havde heller ikke hjulpet
Amnesty eksisterede ikke dengang
den kolde og mørke novembermorgen
i krise- krak-året 1929
da jeg blev fordrevet til denne kolde verden

Men efterhånden blev jeg assimileret
lærte det ganske pudsige sprog
voksede op
slog mig ned
fik arbejde bil og familie
blev efterhånden som en af dem
drømte sågar på deres sprog
blev knyttet til dette sære land
omend ikke alt hvad her foregår
har min fuldeste tilslutning
men på længere udenlandsrejser
griber jeg ofte mig selv i at sende
lange tanker efter landet
som om det var det jeg kom fra
hvorfra min verden gik
mens mindet om mit første hjem
min moderlige lagune
blev en fjern uvirkelig drøm
et blideligt skvulpende nynnende sagn
en sagte susen i sindets dybe konkyllie

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Nu har jeg nået den alder
hvor jeg kan tælle årene til
jeg endnu en gang skal forvises
til en anden verden
lære endnu et nyt sprog
studere nye skikke som
i forhold til alt hvad jeg kender
muligvis er et ikke-sprog
og visse ikke-skikke
hidtil har man kun fået meget vage
og inkonsekvente oplysninger
det lader til man kan vente sig alt
for slet ikke at nævne intet
er der mon lige så koldt og støjende
som ved ankomsten til mit nuværende land
blir man også dér modtaget ved grænsen
af en flok hvidklædte hujende galninge
med benene i vejret
eller er der helvedes hedt og tyst
ingen til at modtage én
er man selv en ingen
som andre ingener ikke er der for at modtage

De eneste sikre forlydender vi har om stedet
går ud på at man i modsætning til
adskillige andre lande
har en højt udviklet og tolerant
indvandrer- og flygtningepolitik
det er yderst sjældent
nogen bliver afvist ved grænsen.

Arbejdsforslag til 'Mit liv som indvandrer'

1. Læs digtet og noter, hvilke emner digtet præsenterer.
Søg oplysninger om ord, du har brug for at få en større viden om, for at forstå digtet.
2. Arbejd med kompositionen. Lav en tidslinje hvor du plotter de vigtigste oplysninger ned. Hvilken betydning har tiden i digtet?
3. Arbejd med sproget.
 - Find ord og sammensætninger af ord, som overrasker dig.
 - Find sproglige billeder og metaforer.
 - Undersøg om der er ord, som forfatteren selv har opfundet. Hvilken effekt har disse ord?
 - Hvilken betydning har sprogbruget for digtets udtryk og indtryk?
 - Undersøg hvordan humoren bliver brugt, og hvilken virkning det har i digtet.
4. Digtet giver os oplysninger om 'det at blive født' og om 'det at være indvandrer' og om 'det at forlade vores verden'.
 - Noter hvilke oplysninger du får om disse tre emner.
 - Emnerne kædes sammen. Hvordan sker det, og hvilken effekt har det på digtet?
5. Arbejd med tegnsætningen. Hvordan vil du beskrive den?
Hvilken betydning har tegnsætningen for digtet?
6. Skriv et prosadigt om hvad du forestiller dig, at 'jeg'-et oplever i livet efter døden.
Tag nogle af digtets emner og problemstillinger op i dit prosadigt.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Klaus Rifbjerg

Klaus Rifbjerg (1931-2015) er opvokset i et lærerhjem på Amager. Efter sin studentereksamen læste han engelsk og litteratur, først ved Princeton University i USA og siden ved Københavns Universitet. Han forlod studierne for at blive filminstruktørassistent, siden anmelder, forfatter og forlagsdirektør.

Få forfattere har skrevet så omfattende, alsidigt og succesfuldt som Klaus Rifbjerg. Langt over 100 bøger og utallige film- radio- og tv-manuskripter. Alle hans udgivelser beskriver vores samfund og stiller spørgsmål til vores liv.

Klaus Rifbjergs skrivestil er humoristisk, præcis og overraskende. I sin skrivemåde benyttede han meget erindringer og sansninger. Humor er et ofte brugt virkemiddel i hans præcise og

overraskende beskrivelser af mennesker og situationer.

Hovedemnerne i forfatterskabet er at beskrive det, der udvikles og modnes, at beskrive overgangen mellem livets faser. Som fx at gå fra at være uvidende til at blive vidende, at miste sin kæreste, at blive voksen, at blive oplyst om noget, der kræver nye tankegange og vaner. Alt sammen situationer som kræver, at vi modnes og udvikler os. I Rifbjergs forfatterskab fokuseres på mennesker i overgange mellem livets faser, som hverken smider 'det gamle ombord' eller nægter 'at se fremtiden i øjnene'.

Klaus Rifbjergs bøger vækker altid opsigt, skaber debat og modstridende anmeldelser.

darwin

Klaus Rifbjerg, 1996

en hel verden blev ude af sig selv
af ophidselse og forargelse
over den uorden
hans orden skabte

den moderne genetiks resultater
har gudskelov
modificeret hans teorier betydeligt

men jeg vil stadigvæk påstå
at man skal være god
ved sin indre
abe

Arbejdsforslag til 'darwin'

1. Læs digtet.

- Hvilken 'orden' står Darwin for?
- Hvorfor forarges mennesket over Darwins teorier?
- Hvad sker der i den moderne genetik, siden Darwin ikke længere duer?
- Hvad får vi i stedet for Darwinisme?

2. Når vi taler om 'vores indre svinehund', tale vi om 'det grimme i os', vores 'forbudte holdninger'.
Fortælleren taler om 'at være god ved sin indre abe'. Hvad betyder det?

3. Digtet handler om 'intelligent design', darwinisme og bibelens skabelsesberetning. Hvad er forskellen på 'intelligent design', darwinisme og biblens skabelsesberetning? Hvad tror du på?

4. Karakteriser din indre abe.

- Hvilke forbudte holdninger har du?
- Hvad gør du ved dine forbudte holdninger?
- Tal fælles i klassen om jeres indre aber.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Og

Klaus Rifbjerg, 2004

Den lille pige kommer ud på trappen
og beruses af sin egen indre friskhed
og den udenfor

hun står et øjeblik på trinnet
og tager det hele til sig
uden at reflektere

hun er selv refleks
såmænd
ligesom solsorten gult næb og det hele
på en nøgen gren

det er morgen
her
eftermiddag dér
ham i Berlin-Moabit er død for længst

skudt, garotteret eller hængt
som det faldt
nu er det mere menneskeligt

trinnet er næsten taget
men nålen med den dødbringende gift
svæver stadig

og udløses først af en sindrig mekanisme
fra det lukkede rum
hvor bødlen står
diskret på afstand

så hopper hun ned og fuglen letter
og grenen vipper og næbbet er gult
af sted i skole lysende af dag og sig selv
og

Arbejdsforslag til 'Og'

1. Hvilken gruppe af ord tilhører 'og'? Hvilken funktion har ordet 'og' i vores sprog?
2. Læs digtet.
 - Hvilke følelser er dominerende hos dig, når du læser de to fortællinger?
 - Hvilken funktion har ordet 'og' i digtet?
 - Lav tids- og handlingslinjer for de to fortællinger.
 - Hvad binder de to fortællinger sammen?
3. 'Fortalt tid' er den tid handlingen i en tekst strækker sig over.
'Fortælleiden' er den tid, det tager at fortælle handlingen.
Sammenlign digtets fortalte tid med fortælleiden.
Hvilken effekt har forskellen på digtet?
4. Der tales om 'at reflektere', 'at være en refleks'.
 - Hvad betyder det at reflektere?
 - Hvad vil det sige at være en refleks?
 - Hvilken betydning har 'at reflektere' og 'refleks' for digtets budskab?
5. Hvilken rolle har fuglen i digtet?
6. Skriv selv et digt.
 - Fortæl to korte og koncentrerede historier, en hverdagsagtig historie og en alvorlig historie. Historierne må kun fylde fem sætninger hver.
 - Sæt historierne op så de bliver 'digtagtige', fjern evt. ord, så historierne bliver mere 'digtagtige'.
 - Sæt dine to historier sammen ved på skift at tage nogle linjer fra den ene historie og nogle fra den anden historie. Arbejd med opsætningen så det bliver et digt.
 - Digtet skal slutte med en strofe på kun ét ord, som også skal være overskrift til dit digt.
 - Læs jeres digte højt for hinanden.
Diskuter budskab, effekt, kvalitet mv. af jeres digte.

Arbejdsforslag til et digt om følelser

1. Lav brainstorm på alle de følelser I kender og noter.

2. Fortælleøvelse i grupper.

- Det går helt galt, når....
- Det går fantastisk godt, når....

Brug de ord for følelser, som I skrev ned, til at beskrive med.

3. Fortælleøvelse i grupper.

- Lav billedsprog med sammenligninger over følelser. Fx følelserne fra opgave 1.
Brug det lille sammenlignende ord 'som' eller 'lige som'.
Fx 'Mit humør var sort som graven', 'Mit hjerte galoperede som en hest'.
- Lav billedsprog med metaforer over følelser. Metaforer kan kort beskrives som sammenligninger uden 'som'. 'Jeg var den sorte grav' eller 'Mit hjerte var en galoperende hest'.

4. Fortælleøvelse i grupper.

- Fortæl en hændelse til din gruppe, hvor du beskriver en følelse med en sammenligning.
- Fortæl en hændelse, hvor du beskriver en følelse med en metafor.

5. Skriv et digt der handler om følelser.

- Overvej om dit digt skal beskrive et øjeblikks følelse eller en udvikling af følelser.
- Skriv stikord til hændelse, følelse og udvikling, som dit digt skal udtrykke.
- Brug billedsprog til at beskrive med.
- Sæt dit digt pænt op og lav illustrationer til det.
- Læs digtet højt evt. med stille musik som baggrund.
Musik kan være med til at understøtte stemningen i dit digt.

Tekstarbejde - Digte

Vær opmærksom på

Hvordan er dit førstehåndsindtryk af digtet?

Hvad handler digtet om?

Hvordan er stemningen i digtet? Hvilke følelser er dominerende?

Komposition

Hvordan er digtets ydre komposition: layout/udseende, antal strofer, verselinjer, omkvæd mv.? Hvordan er digtets indre komposition: hvad beskrives? Hvilken udvikling sker der?

Tema

Hvilke temaer tager digtet fat på?

Tegnsætning

Hvordan er tegnsætningen i digtet? Følger den reglerne for tegnsætning, eller er der brud på regler, som gør os opmærksomme?

Rim og rytme

Hvordan er rytmen i digtet? Er der rim? Bogstavrim, enderim?

Hvilken effekt har rytme og rim for digtets fortælling?

Enkelte ord

Tilhører digtets ord en bestemt sfære?

Hvordan er bøjningen af verber, adjektiver?

Sproglige forstærkninger

Er der forstærkninger i sproget? Gentagelser af enkelte ord, vendinger, verselinjer? Hvilken betydning har gentagelserne?

Sproglige billeder

Er der sammenligninger eller metaforer?

Hvilken stemning fremkalder billederne?

Besjæling og personificering

Gøres begreber levende? Tillægges døde ting menneskelige egenskaber?

Fortælle teknik

Digtets stemme. Hvem fortæller digtet? Til hvem fortælles der?

Indeholder digtet personlige stedord? Hvilken synsvinkel ligger i fortællingen?

Fortolkning og budskab

Hvad har digtet på hjerte? Hvad vil digtets jeg fortælle os?

Perspektivering

Hvad siger digtet dig? Kan du sammenholde digtet med tiden, forfatter-skabet eller andre digte du har læst? Indeholder digtet nogen værdier, som du sætter pris på eller ikke bryder dig om?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Fordybelse i kanondigte

1. Vælg en forfatter fra folkeskolens fælles kanon.
2. Læs forskellige digte af forfatteren.
3. Søg oplysninger om din forfatter på internettet.
Brug adresserne vist nederst på siden.
4. Lav en biografi over din forfatter.
5. Læs og fortæl om hvilke ting, der rørte sig i samfundet på din forfatters tid.
6. Find eksempler i dine digte der viser noget om, hvad der rørte sig i samfundet på din forfatters tid
7. Beskriv hvad forfatteren har på hjertet.
8. Udvælg et af dine digte og gå i dybden med dette digt.
Brug evt. analyseoversigten 'Tekstarbejde – digte' som inspiration.
9. Fremlæg dine resultater for klassen.

Internetadresser med oplysninger om danske forfattere

Forfatterweb

Her kan du finde biografier og oplysninger om danske forfattere.
Kræver Skolekomkode. www.forfatterweb.dk

Det Kongelige Bibliotek

Her kan du finde biografier om og tekster af danske forfattere.
<http://www.kb.dk/>

Litteratusiden

Litteratusiden er bibliotekernes netmagasin om skønlitteratur.
www.litteratusiden.dk

Arkiv for Dansk Litteratur

Arkiv for Dansk litteratur er et websted for den klassiske danske litteratur.
Siden indeholder litteraturhistorie og forfatterportrætter fra 1100-1931.
Arkiv for Dansk Litteratur bestyres af Det Kongelige Bibliotek. www.adl.dk

Kalliope

Kalliope er en database indeholdende ældre dansk lyrik samt biografiske oplysninger om danske digtere. Kalliope laves og vedligeholdes af en studerende på Århus Universitet. www.kalliope.org

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kulturkanon

Danmark har en kulturkanon, der består af det vigtigste og fineste inden for det område kanonen dækker. Danmarks kulturkanon dækker følgende områder:

- Arkitektur
- Billedkunst
- Design og kunsthåndværk
- Film
- Litteratur
- Musik
- Scenekunst

Kulturkanon skaber debat, fordi den bliver nogle udvalgte målestok for kvalitet indenfor et bestemt område. Men er vi enige om, hvad der er god smag, dårlig smag? Hvordan kan vi måle værdier? Hvad er værdifuldt? Og hvad er værd at bevare for vores efterkommere?

Hvad er en kulturkanon?

Diskuter hvad en god kulturkanon er for jer. Diskuter i grupper eller fælles på klassen:

- Hvad er god og dårlig smag?
- Hvordan kan vi måle værdier?
- Hvad er værdifuldt?
- Hvad er værd at bevare for vores efterkommere?

Vælg i fællesskab på klassen et område af Danmarks kulturkanon og lav jeres egen kulturkanon for området.

Arbejdsforslag til klassens egen kulturkanon

Vælg hver især et stykke dansk kultur. Arbejd evt. i makkerpar.
Beskriv jeres valgte eksempler på kultur med udgangspunkt i følgende punkter:

1. Beskriv jeres udvalgte kultur.
2. Hvordan udtrykker eksemplet på kultur god/dårlig smag?
3. Hvordan udtrykker eksemplet på kultur værdier?
Hvilke værdier udtrykkes?
4. Hvorfor er eksemplet på kultur værd at bevare for vores efterkommere?
5. Hvordan bliver vi klogere på os selv, ved at se på jeres valg af kultur?
6. Hvordan indgår det i udviklingen af vores samlede kulturarv?
7. Hvad er der specielt dansk ved jeres valgte eksempel?
8. Fremlæg jeres eksempler på kultur og lav en udstilling, som fastholder jeres beskrivelser. Det kan være plancher, collager, udpluk af tekster, udskrift af manuskripter mv.

Lærervejledning

Bogens opbygning

'Kanongode folkeviser, salmer og digte' kommer til at bestå af fire bind, der tilsammen dækker undervisningen i kanonlitteratur inden for folkeviser, salmer og digte fra 1.-9. klasse. I bøgerne vil du kunne læse om og arbejde med kanonlitteraturens folkeviser, salmer og digte samt finde inspiration til danskfagligt arbejde gennem en lang række tekster og opgaveforslag.

Bøgerne er bygget op med en elevdel og en lærervejledning. I bind 4, 7.-9. klasse indeholder elevdelen biografier, kommentarer og indføring i de litteraturhistoriske perioder fra middelalder til nutiden, tekster og forslag til arbejdsopgaver. Arbejdsforslagene har fagligt fokus på de enkelte tekster. Samtidig sættes arbejdsforslagene i sammenhæng med den samlede litteraturhistorie gennem tekstarbejde, der er inspireret af ny litteraturpædagogik.

Arbejdsforslagene til de enkelte tekster bliver i bogen suppleret med forslag til videre selvstændigt arbejde. Bogen indeholder bl.a. ideer og oplæg til selv at lave folkeviser, kulturkanon og har oplæg til faglig fordybelse i kanonforfatterne. I bogen tages udgangspunkt i, at elevernes tilegnede viden gennem arbejdet med kanonteksterne skal gøres aktiv for at blive brugbar.

I lærervejledningen kan du læse om de dele af Fælles Mål og trinmål, der arbejdes med i 'Kanongode folkeviser, salmer og digte'. Her er trinmålene sammenstillet med de faglige intentioner i 'Kanongode folkeviser, salmer og digte'.

Lærervejledningen tager udgangspunkt i intentionerne bag 'Kanon i dansk litteratur' og hvordan det danskfaglige

arbejde kan tilrettelægges på en interessant og vedkommende måde.

Bogens fagdidaktiske afsnit fortæller om de faglige områder og angrebsmetoder, som er vigtige i arbejdet med den lyriske genre.

Metodevejledning beskriver fokusområder og overvejelser for de enkelte litteraturhistoriske perioder, forfatterskaber og tekster.

Tekster, arbejdsforslag og de teoretiske dele, som understøtter tekstarbejdet må kopieres efter Copydans regler.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Dansk litteraturs kanon 2004

Obligatorisk	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 1'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 2'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 3'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 4'
Folkeviser	Katten ligger under kakkelovnen	Der stode tre skalke	Kong Lindorm	Agnete og Havmand
	Mallebrok er død i krigen	Roselil og hendes moder	Harpens kraft	Elverhøj
	Roselil og hendes moder		Det var en lørdag aften	Redselille og Viderv
			Jeg kan se på dine øjne	
Ludvig Holberg				Det er et yndigt land
Adam Oehlenschläger				Hjemve
N.F.S. Grundtvig	Dejlig er den himmel blå	Jeg gik mig ud en sommerdag at høre	Skyerne gråne	Den signede dag
	Et barn er født i Betlehem	Vær velkommen Herrens år	Det kimer nu til julefest	
Steen St. Blicher	Pandeben! Godt det gror!	Hist, hvor vejen slår en bugt	Det er hvidt herude	Sig nærmer tiden
H.C. Andersen	Hvor skoven dog er frisk og stor		I Danmark er jeg født	Det døende barn
			Brødre, meget langt herfra	En digters sidste sang
Herman Bang				
Henrik Pontoppidan	Med trold jeg kæmpede	Jul	Jeg så i øster	Den 4. februar
			Vi ejer skatte	Kong Salamon og Jørgen Hattemager
				Nu det lysner
Johannes V. Jensen	Zoologisk Have	Lærken	Det lille Folk	Konfirmationssang
	Androkles og Løven	Kannibalvise	Solhvervssang	Motorsang
		ABC-Rim		
Martin Andersen Nexø			Æslet	Kludesamlerens vise
				Dagsang
				Alene
Tom Kristensen	Blæst	Blæst	Trillebørens morgensang	Min pibe
		Græs	Lirekassen	Folkeviser
		Påfuglefjer		Optimisme
Karen Blixen				
Martin A. Hansen				
Peter Seeberg				
Klaus Rifbjerg		Fjæsing	Idiot	darwin
		Flagermus	Pap	Og

Tillæg til Dansk litteraturs kanon 2004

Tillæg	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 1'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 2'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 3'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 4'
Danske folkeeventyr				
Johan Herman Wessel				
B.S. Ingemann	Nu titte til hinanden	Holger Danskes mærke	Dejlig er jorden	Lysets engel går med glans
	Glade jul, dejlige jul	I sne står urt og busk i skjul	I Østen stiger solen op	
	Stork, stork langeben			
Christian Winther		To drosler sad på bøgekvis	Der ligger du i havet	
			Min Skat	
Jeppe Aakjær	Syv arbejdsvante dværge	Syv arbejdsvante dværge	Jens Vejmand	
	Ole sad på en knold og sang			
Thøger Larsen				
H.C.Branner				
Egon Mathiesen				
Halfdan Rasmussen	Ude i skoven sad nisser og kæmper	Den stærkeste mand	Noget om kraft	Efter Bikini
	Noget om at blive trådt på	Jeg kan høre natten li-ste	Og det var den frøken	Noget om helte
	Tyggegummikongen Bobbel			
Tove Ditlevsen	Heksen	Forældrene	Min nye kjole	Eva
				De tyske soldater. Forår 45
Benny Andersen			En hjernesag	Årstiderne
			Svantes lykkelige dag	Mit liv som indvandrer
Cecil Bødker	Ode til en død kat	Sol	Havmanden	Tvang
			Heksene	Øksen

Hvorfor arbejde med kanonlitteratur?

Kanon, læseplaner og Fælles Mål

I 2005 trådte kanonbekendtgørelsen i kraft. Den beskriver hvilke danske forfattere eleverne skal stifte bekendtskab med i danskundervisningen. Bekendtgørelsen afstikker rammerne for arbejdet i faget dansk på skolerne.

Folkeskolens kanonbekendtgørelse opdeler forfatterne i en obligatorisk forfatterliste 'Folkeskolens Kanon' og i en supplerende liste, 'Folkeskolens ekstra Kanon', der omfatter forfattere, det anbefales, at eleverne stifter bekendtskab med i danskundervisningen.

Arbejdet med dansk litteraturs kanon er en stor og udfordrende opgave. Gennem fordybelse kan vi invitere vores elever på spændende og berigende oplevelser. Samtidig kan vi medvirke til, at elevernes omverdensforståelse udvikles.

Kanonlitteratur giver mulighed for at arbejde med kulturer og historiske perioder, som er en del af vores samlede kulturarv. Vi kan formidle kendskab til menneskets vilkår gennem tiderne, og får mulighed for at perspektivere eksistentielle menneskelige problemstillinger ud fra teksterne.

Skolens fag er kulturbærende, og danskfaget har en vigtig opgave i at gøre samtidig og ældre dansk litteratur til en del af elevernes kulturelle bagage.

Kanongode folkeviser og digte er udviklet på baggrund af Dansk litteraturs kanon fra 2004. Vær opmærksom på, at denne er opdateret i 2015. Her er enkelte forfattere fjernet, nye er kommet til og en enkelt forfatter er flyttet fra tillægget til den obligatoriske.

Dansk litteraturs kanon 2015

Folkeviser
Ludvig Holberg
Adam Oehlenschläger
N.F.S. Grundtvig
St. St. Blicher
H.C. Andersen
Herman Bang
Henrik Pontoppidan
Johannes V. Jensen
Martin Andersen Nexø
Tom Kristensen
Karen Blixen
Peter Seeberg
Tove Ditlevsen
Henrik Ibsen

Tillæg til dansk litteraturs kanon 2015

Danske folkeeventyr
Johan Herman Wessel
B. S. Ingemann
Jeppe Aakjær
Egon Mathiesen
Halfdan Rasmussen
Benny Andersen
Cecil Bødker
Ole Lund Kirkegaard
Amalie Skram
Astrid Lindgren
Thorbjørn Egner
Robert Storm Petersen

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Fælles Mål

På de tidlige klassetrin introducerer kanonlitteraturen eleverne for fortællestrukturer, sproglige virkemidler og grundlæggende temaer, mens de ældre elever arbejder mere analytisk og perspektiverende med teksterne. For eksempel kan HC Andersens digte hjælpe yngre elever med at forstå centrale budskaber, mens ældre elever gennem digte af Tove Ditlevsen eller St. St. Blicher kan fordybe sig i eksistentielle spørgsmål og historik.

Kanonlitteraturen understøtter kompetenceområderne læsning, fremstilling

og fortolkning ved at give eleverne mulighed for at udvikle forståelse for både teksternes form og indhold, samtidig med at de lærer at sætte litteraturen ind i en kulturel og historisk sammenhæng. Dermed fungerer arbejdet med kanonlitteratur som et bindeled mellem elevernes faglige udvikling og forståelsen af deres kulturelle arv, hvilket gør det til en uvurderlig del af danskfaget.

Læs mere i Faghæftet for dansk på emu.dk/grundskole/dansk/faghæfte-faelles-maal-laeseplan-og-vejledning.

At undervise i kanonlitteratur

Ordet 'kanon' kan følges langt tilbage i tiden. Ordet betyder rettesnor, forskrift eller fortegnelse over tekster eller forfatterskaber, som skal læses.

De forfattere som er medtaget i 'Folkeskolens Kanon', er alle forfattere, som har skrevet litteratur af klassikerstatus. Det vil sige litteratur, som kan tåle at blive læst igen og igen, og som til enhver tid har et budskab til læseren. Forfatterne er vedkommende og berører noget i læserens fælles verden og i læserens private verden.

Tekster kan forstås ud fra deres historiske tid. Dvs. vi kan arbejde med tekstens samtid og skabe en historisk bevidsthed hos eleverne, som vil øge forståelsen for en tekst.

Historisk bevidsthed opnås ved læsning af tekster. Liv, levned og færdene i kanontekster giver os oplysninger, der giver et godt billede af datidens samfund. Ved at arbejde med forskelle og ligheder mellem tekstens tid og vores tid, kan vi opnå en historisk bevidsthed hos eleverne, som er vigtig i det fortløbende tekstarbejde.

Teksterne kan tåle at blive læst igen og igen. De er gamle men stadig aktuelle, giver indlevelse, glæde og fornøjelse. Teksterne pirrer vores nysgerrighed og får os til at undres og stille spørgsmålstegn ved vores liv.

Når vi i skolen arbejder med tekster, der ikke er nutidige, hvor virkelighed, og

det der brænder på i teksterne, ligger langt væk fra vores egen virkelighed, skal der arbejdes hårdere for at komme i gang med teksten og for at komme tæt på tekstens kerne. En vis historisk forståelse, en vis forståelse for genren og et kendskab til forfatterens øvrige værker og mærkesager kan være en god hjælp på vejen til tekstens kerne. Eleverne kan, afhængig af klassetrin, arbejde med disse områder forud for arbejdet med en kanontekst.

Folkeviser, salmer og digte indeholder en masse fagligt stof om historien og indeholder mange lag, som vores danskfaglige arbejde med den lyriske genre kan åbne op for. Forståelsen af en tekst vokser i takt med at tekstens lag afdækkes gennem danskfagligt arbejde.

Der er lavet melodier og sat musik til mange af kanonforfatternes digte. I arbejdet med salmer og sange er det en god ide at afspille en passende udgave af den salme eller sang, som klassen skal arbejde med.

Musik giver eleverne en indgang til arbejdet, hvor deres sanser stimuleres på en anderledes måde end blot læsning af teksten vil gøre. Det kan åbne op for en forståelse af teksten, som kan gøre tekstarbejdet sjovere, anderledes og nogen gange lettere, både for elever og lærer.

Lyrik

Salmer og sange tilhører genren lyrik. At læse lyrik er anderledes end at læse fiktion.

Al læsning kræver kommunikation med teksten. Den lyriske genre inviterer læseren til åben kommunikation, hvor meget overlades til læserens aktive læsning. Lyrik indeholder tomme pladser i teksten, som læseren skal fylde ud for at få det fulde udbytte af teksten. Lyrik giver læseren billeder, spørgsmål og op-

levelser på en anden måde end fx en novelle gør det.

Når vi som læsere går ind i den form for kommunikation, som læsning af lyrik kræver, møder vi eksperimenter med sproget, som beriger vores sproglige sans, leger med vores fantasi og giver oplevelser, der udvikler en lang række danskfaglige kundskaber, som er bærende for danskfaget gennem hele skoleforløbet.

Hvad er et digt

Digte er forskellige og indeholder dog mange fælles træk. I det følgende nævnes nogle af de vigtigste områder, som digte har til fælles.

Lyrik er skrevet på vers, som kommer af det latinske 'versus', der betyder 'vending'. Digtets vers er brudte linjer. Versene er samlet i en til flere strofer. Digte viser ofte koncentrerede stemninger og følelser. Når vi arbejder med digte, er det vigtigt at arbejde med digtets stemning og følelse.

Mængden af ord og den rigelige luft omkring ordene i et digt skaber opmærksomhed og fokus på tekstens indhold. Ordene får mere fylde og større vægt med rammen af luft omkring sig.

I arbejdet med digte i danskundervisningen kan vi sætte fokus på de faglige områder i genren, der er med til at åbne digtenes sprog og betydning. Vi kan sætte fokus på digtenes specielle sprog, gå på opdagelse i digtenes egen verden og prøve at forstå digtets udtryk. Derved kan vi blive beriget af digtenes tanker og digtene vokser og folder sig ud.

Digte skal læses langsomt, gerne højt og gerne med indlevelse og udtryk i

stemmen. På den måde fanges digtenes sproglige detaljer ind og giver os mulighed for åbne op for indlevelse, fantasi og medleven.

Ethvert digt er skrevet som en udfordring til læseren om at gå ind i en åben kommunikation, hvor ordene inviterer til leg.

Digtenes sprog er noget ganske særligt. Det har en intensitet over sig, som inviterer til fordybelse. Når vi fordyber os i digte er det vigtigt, at vi bruger vores viden om de sproglige virkemidler. Viden øger forståelsen for digtet og giver os sprog til at tale med hinanden om, hvad digtet gør med sproget, hvad digtet gør ved os, og hvordan digtet gør det.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Form

Digte kan være grafisk udformet, således at opsætningen viser noget om indholdet i digtet. Ordene i digtet kan male et billede, når de sættes på siden som fx snefnug, en paddehattesky, et tog eller lignende.

Antallet af verselinjer i de enkelte strofer, antallet af strofer og regelmæssigheden i opsætning, linjebud mv. giver læseren et førstehåndsindtryk af digtet. Ældre digte er ofte meget regelmæssige i deres opsætning, hvilket er en forudsætning for, at der kan laves en melodi til digtet, som det er tilfældet med folkeviser, salmer og sange.

Tegnsætning

Tegnsætningen kan undlades for at skabe opmærksomhed med fravær af tegnsætning eller ved brud med almindelige regler for tegnsætning. Dette virkemiddel bruges mest i nyere digte. Ældre digte er oftest autoritetstro i forhold til de grammatiske regler.

Rim

I digte bruges forskellige former for rim, hvor forfatteren leger med bogstaver og lyde. Rim skaber stemning og atmosfære, der er med til at understøtte indholdet i et digt.

Bogstavrim findes i verselinjerne, hvor der kan rimes med konsonanter, når flere ord i samme verselinje begynder med samme konsonant. Eller der kan rimes med vokaler, når flere ord i samme verselinje indeholder samme vokal.

Enderim forekommer hvor lyden af vokalerne i sidste trykstærke stavelse er eller lyder ens. Enderim skaber stemning, forbindelse og sammenhæng i digtet.

Rytme

Ordnes udtale skaber rytme, som kan være trykstærke eller trykssvage. Ved at lytte til ordenes rytme, skaber ordene en slags melodi eller en form for musik. Mange ældre digte har en versefod, der gentages. Dvs. det rytmiske forløb gentager sig gennem hele digtet.

Nyere digte har også versefødder, men det er ikke altid, de følger samme mønster gennem hele digtet. Måske brydes mønsteret, hvorved der skabes opmærksomhed på digtets udvikling. Måske er der intet mønster.

De enkelte ord

Digte kan indeholde ord, der tilhører samme sfære, beskriver samme stemning og fortæller læseren detaljer om et bestemt emne. Når mange ord kommer fra samme sfære giver det digtet en detaljerigdom og en understregning for læseren af vigtigheden af netop denne sfære.

Ved gennemlæsning af et digt er det vigtigt at holde øje med, hvilke typer af ord digtet indeholder. Digtets verber fortæller om digtets handling og bevægelse. Forfattere der ivrigt anvender aktive verber, får digtet til at leve med saft og kraft. Hvorimod mange passive verber tilbageholder digtets saft og kraft. Spørgsmålet om der er saft og kraft i fortællingen, melder sig hos læseren.

Sanseverber som: se, høre, lugte, mærke, smage og føle skærper den sansmæssige oplevelse af digtet.

Verbernes tid har betydning for digtets tempo. Mange verber skrevet i nutid kan give en fornemmelse af øget hastighed, hvorimod mange verber i datid kan give en fornemmelse af nedsat tid. Fraværet af verber sætter tiden i stå og mejsler digtets øjeblik i læserens bevidsthed.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Gentagelser

Gentagelser bruges i mange digte. Omkvædet gentages igen og igen. Enkelte ord kan gentages og hele verselinjer kan gentages. Effekten udebliver ikke. Læserens opmærksomhed skærpes. Det er nu, det sker, kære læser. Tag lige at være opmærksom! Gentagelser skaber en form for rytme i digtet.

Billedsprog

Digte maler billeder med ord. Billederne udfordrer vores fantasi og gør, at vi læser langsomt og tygger på billeder og ord for at få det fulde udbytte af digtet. Med digtets ord bygges billeder op og siger noget, som normalt ikke kan siges med få ord. Digte er mættede med stemninger og betydninger, som ligger lagvis gennem stroferne, skabt af metaforer og sammenligninger.

Metaforer udtrykker sig på to planer: det sproglige og det billedlige. Netop i sammensmeltningen af de to betydninger virker metaforen.

Hvis vi prøver at male en metafor, vil billederne blive interessante og formidle budskaber, som normalt ikke lader sig male.

Digtes ord maler også billeder med sammenligninger. Det, der sammenlignes, forbindes med et sammenlignende bindeord fx 'som' eller 'lige som'. Læserens viden om andre verdener end digtets aktiveres og får medbetydning for forståelsen af digtet.

Sammenligninger er på samme måde som metaforer med til at skabe billeder hos læseren. De giver digtet saft og kraft og ekstra dimensioner ud over de ord og betydninger, som dannes af digtets enkelte ord og sætninger.

Besjæling og personificering bruges til at skabe liv i digtet. Besjæling betyder, at man gør noget dødt levende, giver det sjæl. Nogle gange besjæles ting, begreber eller følelser på en sådan måde,

så det fremstår som en person med menneskelige træk. Det kaldes personificering.

Et godt digt har noget på hjertet. Det vil sige os noget. Ethvert digt er sit eget. Ved at være opmærksom på digtenes sprog og virkemidler åbner vi op for digtets hjerte, så det kan tale til os.

Analyse – Fortolkning – Perspektivering

I analysen af digte vokser forståelsen for digtets indhold og oplevelsen af digtet bliver større.

Når vi analyserer en tekst, tager vi tekstens enkelte dele og kigger på udtryk. I fortolkningen sætter vi de enkelte deles betydning sammen og kommer med et bud på, hvad meningen med teksten kan være.

Endelig er det vigtigt at forstå, at enhver tekst har en sammenhæng med den tid, den er skrevet i og en anden sammenhæng med den tid, den læses i. Teksten kan perspektiveres til forfatterens tid, forfatterens øvrige tekster og vores egen tid og liv. Det er vigtigt, at eleverne udfordres til at blive opmærksomme på disse sammenhænge.

I arbejdet med digte skal vi være opmærksomme på de samme elementer som i arbejdet med andre fortællende tekster. Dvs. vi skal holde øje med miljø, tid, personer, opbygning, tema/budskab mv.

Den lyriske genre er dog speciel i sin netop lyriske måde at bruge sproget på. Derfor skal vi være specielt opmærksomme på de sproglige virkemidler, der gør sig gældende i den lyriske genre.

Metodisk vejledning og baggrund

Metodisk vejledning til arbejdet med folkeviser

Hav fokus på:

- Folkevisen som genre.
- Lov og orden i middelalderen.
- Kvindens retsstilling i datidens samfund.
- Konflikten i folkevisens handling.
- Visernes svære og gamle ord.

Metodisk vejledning til 'Skriv selv folkeviser'

Ved at lade eleverne fremstille deres egne folkeviser gøres den tilegnede viden aktiv og brugbar. Undervejs i processen er det vigtigt at repetere folkevisens genretæk og fokusere på de forskellige grupper af folkeviser.

Ved højtlesning af et folkeeventyr eller fx historien 'Peer og Bjergkongen', hvor Peer møder der overnaturlige, skærpes elevernes sanser. Ved samtidig at afspille afslappende og drømmende musik kan vi åbne op for elevernes sanser og fantasi.

'Kong Kristian stod ved højen mast', Johannes Ewald

Teksten i 'Kong Kristian stod ved højen mast' fortæller om Danmark som en stor og stærk søfartsnation.

Første vers fortæller om søslaget mod svenskerne i 1644. Kristian den 4. er ombord på skibet Trefoldigheden. Han blev hårdt såret af kanonsplinter, men kom hurtigt på benene for at kæmpe videre og for at opmuntre sit mandskab til at fortsætte kampen.

De næste vers fortæller om Niels Juel og Peter Wessels (Tordenskjold) store

bedrifter, som søhelte. Til slut opmuntres vi til at tage ved lære af disse helte.

Arbejd med ord og vendinger i teksten der viser Danmark som en stærk og krigerisk nation.

Arbejd med nationalsangen i et historisk perspektiv.

'Det er et yndigt land', Adam Oehlenschläger

Hav fokus på perioden politiske og kulturelle strømninger. Vis evt. 'Store tanker & trange tider', En fortælling om Guldalder-Danmark 1800-1814 (1:4), Liv Thomsen. - DR2, 2004. - 30 min, Opstilling: 96.4.

Danmark gennemlever nogle store nationale nederlag omkring 1800. Slaget på Reden 1801 i København, Københavns bombardement i 1807, Statsbankerotten 1813 og afståelsen af Norge til Sverige i 1814. Alle disse nederlag gav danskerne brug for at stå sammen og at finde noget at stå sammen om.

I 1819 udskrev 'Selskabet til de skønne Videnskabers og Smagens fremme' en konkurrence, der gik ud på at skrive en sang, som skulle udtrykke kærlighed til fædrelandet og troskab mod kongen.

Adam Oehlenschläger blev inspireret af opgaven og skrev i 1819, 'Det er et yndigt land'. Han vandt dog ikke opgaven.

'Lysets engel går med glans', B.S. Ingemann

Hav fokus på periodens politiske og kulturelle strømninger. Vis evt. 'Store tanker & trange tider', Liv Thomsen. - DR2, 2004. - 30 min. Opstilling: 96.4

En fortælling om Guldalder-Danmark 1800-1814' Ingen af dem handler direkte

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

om B.S. Ingemanns forfatterskab, men om andre af tidens forfattere og om perioden.

Læg vægt på brugen af sproglige billeder og modsætninger i digtet.

'Den signede dag', Nicolai Frederik Severin Grundtvig

Hav fokus på periodens politiske og kulturelle strømninger. Vis evt. 'Store tanker & trange tider', Liv Thomsen. - DR2, 2004. - 30 min. Opstilling: 96.4. En fortælling om Guldalder-Danmark 1800-1814' (2:4).

Arbejd med hvordan det åndelige i kristendommen gøres billedligt og almindeligt.

Salmen var blandt flere andre af Grundtvigs salmer forbudte på grund af Grundtvigs syn på tro, og var ikke med i den daværende salmebog.

'Hejmve', Adam Oehlenschläger

Hav fokus på periodens politiske og kulturelle strømninger. Vis evt. 'Store tanker & trange tider', Liv Thomsen. - DR2, 2004. - 30 min. Opstilling: 96.4. 'En fortælling om Guldalder-Danmark 1800-1814' (2:4).

Hav fokus på:

- Sproglige billeder.
- Personificering.
- Organismetanken/Ånden i naturen.

'Sig nærmer tiden', St. St. Blicher

Hav fokus på periodens politiske og kulturelle strømninger. Vis evt. 'Store tanker & trange tider', Liv Thomsen. - DR2, 2004. - 30 min. Opstilling: 96.4. 'En fortælling om Guldalder-Danmark 1800-1814' (3:4).

Digtet er skrevet i 1837, hvor Steen Steensen Blicher blev ramt af en sygdom, der på det tidspunkt, ansås for dødelig.

Hav fokus på digtets romantiske træk.

'En digters sidste sang' og 'Det døende barn', H.C. Andersen

Hav fokus på:

- Stemningsbeskrivelser.
- Modsætninger.
- Sproglige billeder og metaforer.

Læg vægt på H.C. Andersen som menneske og myterne omkring ham. Se evt. 'Jens Andersen', Isabella Mieh-Renard. - DR2, 2004. - 30 min.

Fokuser på periodens politiske og kulturelle strømninger. Vis evt. 'Store tanker & trange tider', Liv Thomsen. - DR2, 2004. - 30 min. Opstilling: 96.4. 'En fortælling om Guldalder-Danmark 1800-1814' (3:4).

Metodisk vejledning til digte fra den realistiske litterære periode, 1870-1920'erne

Hav fokus på:

- Hvordan de samfundsmæssige træk afspejler sig i litteraturen.
- Hvordan realismens tendenser udtrykker sig i digtning.
- Menneskets syn på egne muligheder og eget liv.
- Beskrivelsen af fællesskabets muligheder for at skabe forandringer i et samfund.
- Periodens holdninger og strømninger inden for politik.

Vis evt. 'Fra Brandes til Rifbjerg - danske forfatterfilm fra 1922 til 1972', Mette Winge og Ole Henning Hansen, Prisme Film, 1993 : Det Danske Filminstitut, 52 min., Opstilling: 81.64,

Vis evt. 'Digtere, divaer & dogmebrødre - dansk kultur i 100 år' 1900-1918 (1:8), Liv Thomsen. - DR2, 2001. 40 min. Opstilling: 96.7.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'Den 4. februar', Henrik Pontoppidan

Læs digtet højt for eleverne og hav fokus på digtets stemning og hentydninger. For at forstå stemning og hentydninger er det vigtigt at have en forståelse for Georg Brandes og Henrik Pontoppidan. Fortæl om periodens politiske strømninger, og lad eleverne arbejde med opgaver, hvor de deltaljeret kommer til at arbejde med beskrivelse af samfundet. Brug bøger, opslagsværker og internet til arbejdet.

Lav biografier over Georg Brandes og Henrik Pontoppidan. Stil krav til indhold af biografierne, så en sammenligning kan finde sted. Opfordr eleverne til at omskrive biografierne til egne ord, så de ikke bliver en opremsning af facts.

'Kong Salamon og Jørgen Hattemager', Henrik Pontoppidan

'Kong Salamon og Jørgen Hattemager' indeholder tre historier, der handler om, hvordan tre mennesker med forskellig status, magt og erhverv i samfundet forsøger at ændre på uretfærdigheder i samfundet.

I arbejdet med digtet er det vigtigt at have fokus på ligheder og forskelle i digtets tre fortællinger. Det har også stor betydning, at eleverne bruger deres viden om samfundets opbygning i tolkningen af digtet.

Fortæl om periodens politiske strømninger og lad eleverne løse opgaver, hvor de deltaljeret kommer til at arbejde med beskrivelse af samfundet ved brug af opslagsværker og internettet. Perspektiver digtets tematik til vores tid.

Arbejd med læseteater, hvor eleverne arbejder med digtets struktur, indhold og tolkning gennem højtlesning - gerne med teksten i hånden - fordelt på digtets forskellige roller og understøttet af enkle udtryksfulde rekvisitter.

'Nu det lysner', Henrik Pontoppidan

Digtet 'Nu det lysner' er anderledes i forhold til de to andre digte i denne arbejdsbog, da det viser en anden tematik i Henrik Pontoppidans forfatterskab, end den realistiske og samfundsdebatterende.

Arbejd med de grundlæggende stemninger hos mennesket som de færreste af os undgår at møde i vores liv. Fx glæde, sorg, håb.

'Alene', 'Kludesamlerens vise' og 'Dagsang', Martin Andersen Nexø

Præsenter Martin Andersen Nexø's tanker og linjer fra hans forfatterskab for eleverne.

Hav fokus på periodens kulturelle og politiske strømninger i starten af det forrige århundrede. Vis evt. 'Digtere, divaer & dogmebrødre - dansk kultur i 100 år' (1:8) 1900-1918, Liv Thomsen. - DR2, 2001, 40 min. Opstilling: 96.7.

Vis evt. Bille Augusts filmatisering af Martin Andersen Nexø's roman 'Pelle Erobreren'.

Arbejd med forfatterens gennemgående temaer: solidariteten med samfundets svageste, at hjælpe hinanden og skabe opmærksomhed og synlighed på det samfundsskabte skel mellem rig og fattig.

Arbejd med forfatterens brug af ironi. Ofte er det svært for eleverne at se, hvordan ironien benyttes som sprogligt virkemiddel i ældre tekster, da sproget og teksternes forestillingsverden kræver store dele af elevernes koncentration. I disse tilfælde må du som lærer lave 'tavleundervisning' med eksemplarisk tekstlæsning, så eleverne kan få øje på den vigtige ironi i teksterne.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'Konfirmationssang', Johannes V. Jensen

Hav fokus på Johannes V. Jensens tanker og linjer fra hans forfatterskab.

Beskriv periodens kulturelle og politiske strømninger. Evt. ved hjælp af 'Digtere, divaer & dogmebrødre - dansk kultur i 100 år', 1900-1918 (1:8), Liv Thomsen. - DR2, 2001, 40 min, Opstilling: 96.7.

Arbejd med de billedlige udtryk for skellet mellem barn og voksen.

Arbejd med perspektivering til elevernes oplevelse af konfirmation eller nonconfirmation.

Diskuter betydningen af digtet i lyset af at Johannes V. Jensen var ateist.

'Motorsang', Johannes V. Jensen

Hav fokus på Johannes V. Jensens tanker og linjer fra hans forfatterskab.

Beskriv periodens kulturelle og politiske strømninger. Evt. ved hjælp af 'Digtere, divaer & dogmebrødre - dansk kultur i 100 år', 1900-1918 (1:8), Liv Thomsen. - DR2, 2001, 40 min, Opstilling: 96.7.

Vis evt. kortfilmen, 'De nåede færgen', manuskript og instruktion af Carl Th. Dreyer. Baseret på myten af Johannes V. Jensen, 'Nåede de færgen?'.

Johannes V. Jensen var på mange måder forud for sin tid. Bl.a. ejede han en motorcykel, som var meget moderne efter den tids målestok.

Tal med eleverne om hvilken signalværdi, der ligger i at eje en motorcykel.

'Min Pibe', Tom Kristensen

Hav fokus på at Tom Kristensen skaber opmærksomhed omkring løsrevne detaljer og fastholder sprogets sansende indtryk for læseren.

Som modvægt til opmærksomheden omkring løsrevne detaljer er Tom Kristensens digte altid formfaste i opbygning af form og strofer. Dette skaber orden.

Det sansende og nydelsesfyldte er dominerende. Tal med eleverne om nydelsesmidler, kaffe, tobak, alkohol, chokolade, slik mv. Hvilken tilfredsstillelse får mennesker af nydelsesmidler?

'Folkeviser', Tom Kristensen

Hav fokus på periodens kulturelle og politiske strømninger i starten af det forrige århundrede. Vis evt. 'Digtere, divaer & dogmebrødre - dansk kultur i 100 år', 'Fra Brandes til Riffbjerg - danske forfatterfilm fra 1922 til 1972' eller 'Danske digtere, 1918-1930'.

Fokuser på folkevisen som genre og kvindens retsstilling i forhold til prævention, abort og social beskyttelse

'Optimisme', Tom Kristensen

Hav fokus på periodens kulturelle og politiske strømninger i starten af det forrige århundrede. Vis evt. 'Digtere, divaer & dogmebrødre - dansk kultur i 100 år', 'Fra Brandes til Riffbjerg - danske forfatterfilm fra 1922 til 1972' eller 'Danske digtere, 1918-1930'.

Arbejd med Tom Kristensens holdninger og kulturelle udtryk ud fra biografien over Tom Kristensen på s 60.

Arbejd med sproglige gentagelser som virkemiddel.

'Eva', Tove Ditlevsen

Hav fokus på periodens politiske og kulturelle strømninger. Se evt. 'Digtere, divaer & dogmebrødre - dansk kultur i 100 år', 'Fra Brandes til Riffbjerg - danske forfatterfilm fra 1922 til 1972' eller 'Danske digtere, 1918-1930'.

Arbejd med:

- Temaet 'at være kvinde'.
- Det bibelske og mytologiske i overskriften.
- Dilemmaet mellem: luseren, moderen og madonnaen.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'De tyske soldater. Forår 45', Tove Ditlevsen

Hav fokus på perioden politiske og kulturelle strømninger. Vis evt. 'Fra Brandes til Rifbjerg - danske forfatterfilm fra 1922 til 1972', 'Danske digtere, 1960-1970', 'Digtere, divaer & dogmebrødre - dansk kultur i 100 år, 1960-1970 (5:8)' eller 'Den onde lykke - ægteskab og forfatterskab hos Tove Ditlevsen'.

Fokuser på de aktuelle historiske begivenheder i 1945.

Arbejd med hvordan brugen af spørgsmål kan bruges til at skabe interesse og indsigt og dermed større forståelse for andre mennesker.

'Efter Bikini', Halfdan Rasmussen

Hav fokus på strømninger i forfatterskabet. Vis evt. 'Fra Brandes til Rifbjerg - danske forfatterfilm fra 1922 til 1972'.

Anden Verdenskrig satte som andre krige mange spor i kulturen. Drab og ødelæggelser i et ikke tidligere set omfang havde rystet verden. Rodløshed, angst og spørgsmålet, om dette kan ske igen, er et dominerende udtryk i efterkrigskunsten. Også i Halfdan Rasmussens lyrik.

Atombomben blev brugt i slutningen af krigen mod de japanske byer Hiroshima og Nagasaki. Hundredtusinder blev dræbt på stedet og af den efterfølgende stråling. Chokket over krigsvåbnets effekt sætter endnu spor i kulturen.

På øen Bikini i øgruppen Marshalløerne i Stillehavet gennemførte USA fra 1946-1958 23 atombombesprængninger.

Ud over at give navn til Halfdan Rasmussens digt, gav øen også navn til den todelte bikini, som blev præsenteret for første gang i 1946. Tanken med navnet var, at bikinien ville skabe sindsbevægelser, hvis effekt var på linje med atombombens.

Sammenligningen med skabelsesberetningen lægger op til samtale om en

'omvendt skabelsesberetning', hvor alt det Gud skabte på syv dage i digtet forsvinder i løbet af syv strofer.

'Noget om helte', Halfdan Rasmussen

Hav fokus på strømninger i forfatterskabet. Vis evt. 'Fra Brandes til Rifbjerg - danske forfatterfilm fra 1922 til 1972'.

Læg vægt på forfatterens brug af finurlige ordsammensætninger, pointer og overraskende dobbelttydninger.

'Tvang', Cecil Bødker

Cecil Bødker har i mange af sine produktioner fokus på outsiders og hyldesten til menneskets trang for at kæmpe mod undertrykkelse og for frihed.

Undersøg sætningskonstruktion, opsætning og arbejde med højtlesning af digtet.

'Øksen', Cecil Bødker

Præsenter eleverne for romantikkens tanker om fortiden og historien, hvor oldtidsminder var et spændende levn om en svunden tid. En tid hvor man mente verden var bedre, guderne var 'mere' på jorden, og mennesket var mere ædelt og godt.

Præsenter eleverne for historien om guldhornene og den store inspiration, som de er blevet for kunst og kultur. Læs fx Adams Oehlenschläger 'Guldhornene', 1802 eller lyt til en indspilning af 'Guldhornene'. Kan lånes på folkebibliotekerne.

Undersøg sætningskonstruktion, opsætning og arbejde med højtlesning. Sammenlign tematik med romantikkens store temaer.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'Årstiderne', Benny Andersen

Hav fokus på Benny Andersens liv og forfatterskab. Vis evt. 'Tillykke Benny!', 'Fra Brandes til Rifbjerg - danske forfatterfilm fra 1922 til 1972' eller 'Danske smil med hjørnetænder - Benny Andersen'.

Understreg hvordan komposition kan være styret af en struktur, som er velkendt. Fx årets gang, døgnets rytme, et måltid.

Arbejd med forskellige former for rim i digtet. Arbejd med stemninger i digtet.

'Mit liv som indvandrer', Benny Andersen

Hav fokus på Benny Andersens liv og forfatterskab. Vis evt. 'Tillykke Benny!', 'Fra Brandes til Rifbjerg - danske forfatterfilm fra 1922 til 1972' eller 'Danske smil med hjørnetænder - Benny Andersen'.

Lad eleverne få kendskab til prosadigte som genre ved selv at skrive prosadigte.

Prosadigte

Prosadigte er en fortælling, der handler om oplevelser, facts og følelser hvor linjerne er brudte, så det i udformningen ligner et digt. Der er ingen faste regler for tegnsætning, stroferne og verselinjernes opbygning eller rim og rytme. Prosadigte gør brug af lyriske virkemidler som billedsprog, atypisk tegnsætning og rytme og klangeffekter.

'darwin', Klaus Rifbjerg

Arbejd med hvad der er karakteristisk for forfatteren og hans forfatterskab.

Vis evt. 'Fra Brandes til Rifbjerg - danske forfatterfilm fra 1922 til 1972', DR2, 2001, 'Klaus Rifbjerg 70 år', Det Danske Filminstitut 1993, 'Danske digtere', DR2, 2002, eller 'Digtere, divaer & dogmebrødre - dansk kultur i 100 år'/DR2, 2001.

Sæt fokus på darwinismen. I 1859 kom Charles Darwin med sine teorier om arternes oprindelse, som beskrev hvordan udvikling er sket gennem genernes reproduktion og tilfældige mutationer, hvor den stærkeste af slagsen altid vil overleve. Mennesket stammer ifølge Darwin fra aberne.

Darwinismen revolutionerede naturvidenskaben og rystede verden. Teorierne fik stor betydning inden for sociale, politiske og religiøse områder.

For få år siden fandt forskere områder i vores udvikling, som ikke kan forklares med Darwins teorier. Det fik religiøst inspirerede forskere til at formulere teorien om 'intelligent design'. Teorien bygger på, at arterne oprindeligt er skabt af en 'intelligent designer'. En forklaring som stærkt bibeltro religiøse retninger tog imod med glæde.

'Og', Klaus Rifbjerg

Hav fokus på hvad der er karakteristisk for forfatteren og hans forfatterskab. Vis evt. 'Fra Brandes til Rifbjerg - danske forfatterfilm fra 1922 til 1972', DR2 2001, 'Klaus Rifbjerg 70 år', Det Danske Filminstitut 1993, 'Danske digtere', DR2, 2002, eller 'Digtere, divaer & dogmebrødre - dansk kultur i 100 år'/DR2, 2001.

Læg vægt på hvad der sker med budskabet, når almindeligheder blander sig med alvorlige debatskabende emner.

Landsretten i Berlin ligger i bydelen Berlin-Moabit.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Lisbeth Alnor Christensen

Specialkonsulent og kursusinstruktør.

Forfatter/medforfatter til:
'På opdagelse i skolens arbejdsmiljø', 'På opdagelse i Harry Potters Univers', 'Danske Dyr', 'Storyline i matematik - Børnebyen', 'Kanongode folkeviser, salmer og digte 1-4'

Kanongode folkeviser, salmer og digte 4

Henvender sig til folkeskolens danskundervisning i 7. - 9. klasse. Kanongode folkeviser, salmer og digte 1, 2 og 4 henvender sig til folkeskolens danskundervisning i henholdsvis 1. - 2., 3. - 4. og 5. - 6. klasse.

'Kanongode folkeviser, salmer og digte' indeholder tekster, arbejdsforslag og en teoretisk og metodisk vejledning til arbejdet med folkeviser, salmer og digte.

Ny litteraturpædagogik kombineret med traditionel litteraturhistorisk læsning åbner teksterne. Eleverne får taget livtag med teksternes udtryk, indtryk og sammenhængen mellem tekstens tid og nutiden.

På den måde bliver kanonlitteratur til nærværende og levende historiefortælling, der får eleverne til at tænke over deres eget liv og til at mærke nogle af kulturens spadestik.

Anmelderne skrev:

Forfatteren gør i lærervejledningen med grundighed og prisværdig systematik rede for, hvilke kanonforfattere der er repræsenteret. Der bliver også gjort rede for, hvilke områder i målene for klassetrinnet der er tilgodeset.

Grundige opgaver til eleverne og vejledninger til læreren fører på udmærket måde ind i teksterne. De giver mulighed for, at eleverne kan give udtryk for deres oplevelse ved at digte, male, skrive og dramatisere.

Til den svære kunst at læse kantonetekster... er der mange idéer at hente i dette materiale.

